

וּמְלוֹאֵה תֵבֶל וַיֵּשְׁבִי בָהּ: כִּי הוּא עַל-
 יַמִּים יִסְדָּה וְעַל-נְהָרוֹת יִכּוֹנְנָה: ^ג מִי-
 יַעֲלֶה בְּהַר יְהוָה וּמִי-יָקוּם בְּמִקְוֹם
 קָדְשׁוֹ: וְנָקִי כַפַּיִם וְכַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא-
 נִשְׂא לִשְׂוֹא נַפְשׁוֹ (נַפְשֵׁי קָרִי) וְלֹא נִשְׁבַּע
 לְמַרְמָה: ה' יֵשֵׂא בְרַכָּה מֵאֵת יְהוָה

אֶרְעָא וּבְרִיתָהָא תֵבֶל וַדִּיתְבִּין
 בָּהּ: (ב) מְטוּל דִּי הוּא עַל יַמֵּינָא
 שׁוֹי שְׁתַּסְהָא וְעַל נְהָרוֹתָא
 אֲתִקְנָנָהּ: (ג) מִן יִסְק לְטוּר בֵּית
 מִקְדָּשָׁא דִּי וּמִן יָקוּם בְּאַתְר
 קוֹדְשֵׁינָא: (ד) דְּכִי אִידִיָּא וּבְרִיד
 רַעִינָא דְלֹא אוּמֵי עַל שְׁקָרָא
 לְחִיבָא נַפְשֵׁיהּ וְלֹא קָאם
 לְנִכְלָא: (ה) יִקְבֵּל בְּרַכְתָּא מִן
 קָדָם יי וְצִדְקָתָא מֵאֵלֵהָא

①

תולדות אהרן

ותזריע (ברכות ט): כי הוא. ב"כ עד (כלאים לב): מי יעלה. זוהר ויקהל: נקי כפיים. נדה ל עקרים מג פ"ל זוהר ויצא: ישא ברכה.

נהרות, ירדן, וירמון, קרמיון, ופוגס: (ג) מי יעלה בהר ה'. אף על פי שכל יושבי תבל שלו אין הכל כדאי ליקרצ אליו אלא נקי כפיים וגו': (ד) לא נשא לשוא נפשו. לא נשבע צמני ונפשי לשוא מזינו

מצודת ציון

תבל. הוא המקום המיושב: (ה) לא נשא. לא נשבע כמו לא תשא (שמות ב'): נפשי. שם ה' כמו נשבע אדני ה' בנפשו (עמוס ו') ואמר דבריו במקום ה': (ה) ישא. יקח כמו וישאו להם נשים

המה לה' מ"מ אין כולם ראויים לבוא בהר ה' והוא בית המקדש וכמ"ש מי בקש וכו' רמוס תצרי (ישעיה א') וכאלו ישאל ומי אם כן ראוי לעלות בהר ה': (ד) נקי כפיים. וכאלו השיב זהו הראוי מי שכפיו נקיים ממזמן שאינו של יושר ולבו ברור ביראת ה' ולא מפתד אדם: אשר לא נשא. עד שלא נשבע בה' לשוא ולרמות שהוא דבר המסור ללב ואין מי יכיר בו וא"כ מנע מזה מפתד המקום: (ה) ישא ברכה. זהו הנושא ברכה מאת ה' ויכול הוא לבוא לבית המקדש

מצודת דוד

אלי. ושבתי. ישיבתי בבית ה' תהיה לאורך ימים ולא אהיה עוד מגורש ומטולטל: (א) ומלואה. כל הדברים שהארץ מלאה מהם: (ב) כי הוא וגו'. רצה לומר כי מה שהארץ היא למעלה מן הים נראה מזה שהוא יתברך

יסדה על הימים והכינה על הנהרות כי בדרך הטבע היתה הארץ יורדת תחת המים: (ג) מי יעלה. ר"ל עם שכולם המה לה' מ"מ אין כולם ראויים לבוא בהר ה' והוא בית המקדש וכמ"ש מי בקש וכו' רמוס תצרי (ישעיה א') וכאלו ישאל ומי אם כן ראוי לעלות בהר ה': (ד) נקי כפיים. וכאלו השיב זהו הראוי מי שכפיו נקיים ממזמן שאינו של יושר ולבו ברור ביראת ה' ולא מפתד אדם: אשר לא נשא. עד שלא נשבע בה' לשוא ולרמות שהוא דבר המסור ללב ואין מי יכיר בו וא"כ מנע מזה מפתד המקום: (ה) ישא ברכה. זהו הנושא ברכה מאת ה' ויכול הוא לבוא לבית המקדש

באור המלות

תפלות דוד - מלבי"ם

ביאור הענין

כמ"ש בכ"מ: (ב) יסדה, יכוננה. כונן מורה גמר הבנין, בונה עיר וכונן קריה. ועל ימים. פ"י סמוך לימים, כי אין ישוב רחוק משמונה עשר יום מן הים: (ד) אשר לא נשא. כפשוטו שלא נשבע

הוא כלל כדור הארץ, וגם תבל ויושבי בה הוא החלק המיושב, ומפרש נגר מ"ש לה' הארץ ומלואה. (ב) כי הוא על ימים יסדה, שתחלה היתה הארץ כולה מכוסה במים וצוה ה' שיקוו המים אל הימים ועי"כ נתיסדה היבשה, ונגר מ"ש תבל

ויושבי בה כי על נהרות יכוננה, שנמר בנין הארץ שתהיה ראויה לישוב בני אדם היה ע"י הנהרות שע"כ ימצאו מים ויכוננו עיר מושב: (ג) מי, ר"ל והנה מן ההשגחה הפרטית הזה שהשגיח על הארץ יחויב כי לה' הארץ ושימצא שכינתו שם ושיהיה לו דיבוק עם התחתונים רק היה צריך שימצאו שלמים אשר יעלו בהר ה' ויבטלו את הנורה שלא יעלו בני סוריא לרומי, אבל מי יעלה בהר ה', וגם אם ימצא מי שיעלה שם לפי שעה מי יקום במקום קדשו, שיעמוד שם בדבקותו ויתחלק לפני האלהים בקדש, הלא לזה צריך שיהיה. (ד) נקי כפיים כמעשים, ובר לבב במחשבותיו ודעותיו, אשר לא נשא לשוא נפשו, כי באמת נתן ה' אל האדם הכנות אל השלימות והאושר, א מצד הנפש האלהית הנמצא בנו שקראה בשם נפשי, כי היא נפש ה' וחלק מעצמותו יתברך, והיא תוליכנו אל הר ה' אם לא ישא אותה לשוא ודברי רוח והבל להשכיחה משלימותה, ב שהכחות אשר נטע ה' באדם רובם נטוים לטוב, כמו כח החכמה והבינה כח המוסרי אשר באדם אשר יעוררהו ויאסרהו כמוסר אל הטוב, ועל כוונה זאת אמרו חז"ל במליצתם. כשנוצר האדם נר דולק על ראשו, וכשיוצא לאויר העולם משביעים אותו היה צדיק ואל תהיה רשע, הנר היא הנשמה האלהית נר אלהים נשמת אדם, והשבועה הם הכחות המוסריות והתכונות והמדות הטובות השתולים בנפש שהם יאסרהו לעשות טוב, כמו שאוסרים את האדם ע"י נדר ושבועה, ועו"א אם לא נשבע למרמה, ר"ל שלא עבד על השבועה והרגשת המוסר והטוב הנמצא בנפשו הכופה אותו אל עשות הטוב והיושר: (ה) ישא, ואו כשעלה בהר ה' ישא ברכה מאת ה'. שהוא הסיוע שיסיעו ה' וישפיע בו כח להוסיף

נשא כ"ס י"ד
למ"ד ה"ק
כ' אצ"ג ב"ן
ל"ו
ל"ט

ח. יצא קבר ל' ואי. יקום במקום קדשו - אי"ב ממנו צדקוה ל'

2

ספר

רוממות אל

באור

ספר תהלים

שחבר האשל הגדול מרנא ורבנא הנאון המוסמך
כמוהר"ר משה אלשיך זצוק"ל.

לוצר המכתב

אשר החכמה

ואלה מוסיף על הראשונים שבפירוש הרב ז"ל ניתן ריוח והפסקות משמשות
בין ענין לענין השייך לכל פסוק שבכל מוטור. גם הוגה היטב בעיון רב.

בהוצאות ר' ברוך קאפעלאוויץ בדווינסק.

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם
תרס"ג

בהוצאת

כלילת יופי פאב. קא.

ברוקלין, ניו יארק
שנת תשל"ז לפ"ק

3

ועל קְהָלוֹת יְבוֹנֶנָה : ג מִי יַעֲלֶה בְהַר יְיָ וְיִי יָקוּם בְּמִקְוֵים קְדָשׁוֹ : ד יִקְרָא

רוסמות אל

ימשיכו איכות קדושה בית המקדש על מעלה או של מסה ויוכן לשכון בו שכינה וכמחמרו על פסוק ירושלים
הבטיה כו' והוא מחמר שלמה בחמרו בנה בתי בית זול לך שהוא שכינה שני בתיים כי גם בזה הוא ב"ה
של מעלה שהוא בית זול ועל כן היו עומדים לפסים ומשתחיים לווחים כי איכות בית המקדש של מעלה
שהיה שורה למטה היה מפיל אותם כמדובר אללג במקומו : ונבא אל הענין והוא כי בא דוד להעמיד
שורש הארחת שכינה בארץ האלו העבודה כל יאמר איש כי רם ה' וספל גדר הארץ לשכן יה אלהים כי חומר
טבור היא ומהלך שכיני הדעת ההסדה. הזאת יסנה אל קפה הימנה כי ממנה ילך פרי כחש חידוש העולם
באמרם כי אחיה הדרך הלך רוח ה' לפעול פעולה גשמית במעבה האדמה על כן חחלה דברי פי המלך דוד
שכס ידבר בהשראת שכינה על הארץ ייסד פנה יקרת סברה חידוש העולם על חלה וממנה אל ענין השראת
שכינה בארץ כי היא מערכה אל הדרוש הגוה : (א) והאל ואמר לה' הארץ ומלוכה היא ארץ ישראל
האקראת במקרא ארץ סהם כי היא הארץ הידועה ואמר כי זה החל והיא העיקר שהיא מאיכות קדושה
ואין ז"ל היא ויושביה כי אם גם מלוכה שהוא כל כמות שבחורה המשוללי גוף גם הם מה' המה כי אינם
כמות שמיים לכלתו ייחס אותם לו יתברך אך שאר העולם האקראת חבל איני אומר ומלוכה כי כמות
חיטמים המה כי אם חבל ויושבי זה הם בני האדם כי גם שלשם אלהי ישראל בלבד יטנה עם כל זה גם
כל הגוים ברוחיו ית' המה. (ב) והרשיה כי גם שהארץ וכל חבל ברה אלהים כי הלא הוא על ימים
יסדה שרקע הארץ על המים ולמקוה המים קרא ימים כי יש מימי מימות ותמומות ואין זה כי אם כח
אלהי ולא דבר טבעי כמנהגו טהג כי איך חוכל עמוד הארץ על המים בדרך טבע אם לא שאנבע אלהים
היא וכן על נהרות הם ד' נהרות יכוונה הם ד' נהרות של ג"ע הרוחניים במקורם ומחלבים בנחמם
יכוונה כי השלשה מקיפין קלת מלכויות וכל יתר מימות שבשולם ארז"ל שמהר פרת הם מתברכין הגה כי
מנהרות גן עדן יכונן הוא יתברך את הארץ כי מנהרות גן עדן היואלים בראשיתם רוחניות מחכונ העולם
הגה כי על ידי דבר רוחני מחכונ העולם הרי בזה ייסד יסוד חידוש העולם כמדובר. וגם כוון בחמרו
לה' הארץ ומלוכה כי הוא יתברך מלא כל הארץ כבודו ולהיות לה' מחקיים בו יתברך כי הוא מקומו של
עולם וכן להיות לה' יש הארץ ומלוכה כו'. (ג) ואחר האחת חדות העולם בא וידבר על השראת שכינה
ואמר מי יעלה בהר ה' כו' לומר אל ילך עתק משי איש לדבר ולומר אם לא עגרו יתברך הגשם אשר
לעולם השפל מלברא חותו למה לא ישב אלהים על הארץ כי אם על השמים כבודו וגם אם יסרה שכינתו
בארץ לא יחמיד כענין הארבעות כי הגה דעו איפה כי הכל חלוי בזכות הראוי להשרות שכינה בחובו בזכותו
כי הלא יש שני בני אדם שבזכותם שורה על הארץ בעגם אלא שהראשון בלתי מחמיד לעולם אך השני
מחמיד והם אברהם שבזכותו בית ראשון ויעקב שבזכותו השלישי כי השני לא יזכירו כי לא בא בו מלך
הכבוד בעגם כי לא היה בו ארון ושאר הד' דברים ובראשון החל ואמר מי יעלה בהר ה' הוא צהמ"ק
הראשון האקראת הר ה' מי יעלה בו איכות נפשו עולה ושורה בו עם השכינה להחזיק בזכותו השראתה וזו
הקרא עליה בעלמא כי אינו מחמיד עם לעולם ועל השלישי הוא יעקב אמר ומי יקום שהיא קימה עצמיית
ומתחדה במקום שלא יקרא הר כי אם במקום קדשו כי אז גדול יהיה כבוד הבית ההוא האחרון כי יהיה
רוחני וקדוש מאד ועל כן יקרא מקום קדשו כלומר כי יש אנשים מיוחדים לכל השראת שכינה בארץ
משני הזמנים באופן שמה שתעדר ביאר הזמנים אינו כי אם על הדך זכות לא על היות כמו זר העולם הזה
מלהיות בו שייכות ומבוא לבא בו שכינה ל (ד) ופירש ואמר אשר אמרתי מי יעלה בהר ה' הלא אשר יעלה
הוא נקי כפים כו' שהוא אברהם שהיה שלם במחשבה ובמעשה נקי כפים בחמרו הרימוחי ידי
כו' ואם חקח מכל אשר לך כו' ואם במחשבה כי היה בר לבב הם שני הלכנות וכמחמרם ז"ל בפסוק
ומלאת את לבבו נאמן לפיך כי את שני הצדדים של אברהם שהם שני הלכנות מלא ית' נאמיים לפיו וזהו
ובר לבב ואשר אמרתי ומי יקום במקום קדשו הוא יעקב אשר לא תשא לשוא נפשו כו' וזהו שלא אמר
ולא תשא כי אם אשר לא תשא כי עתה נעמק לדבר במי שלא היה מדבר בו עד כה שהוא על יעקב והוא
כי לא בלבד היה נקי כפים ממנון זולתו כ"א גם היה גועל בטובת העולם הזה גם בשעו כי לא תשא למה
שהוא שוא נפשו שהוא טוב העה"ז והוא מגדלת פסוק ואליו הוא טשא את נפשו שהוא כי אל דמי שדירותו
הוא טשא את נפשו בגושו כי בסתך הדינר ההוא יכלכל אותה וישאנה כך יאמר לא תשא לשוא נפשו במה
שהוא שוא כי לא בפה ולא סמך למה שהוא שוא הם נכחי העולם הזה כאשר כתבנו במחמרו לאמו הן טשו
אחי איש שעיר כו' שהוא כי למה יכרימה לקבל זכות עשו כי איך רק טובת העולם הזה ואין לו חסן
בהם כי איך ראיות רק לעשו איש שעיר ולא לו שהיה איש חלק וכמ"ס ז"ל איש חלק כד"א כי חלק ה'
עמו וכן ארז"ל ביהו חסן לעשו בעד חלק המערה כי לא לו חשק בשוא טובים העה"ז וגם אין ז"ל שהיה
בר לבב עם כהר כי אם גם עם עקש הוא לכן שהיה גוי עו פים ובקש להורגו ואמר לו שיתבע לו ואז
יתבע לו בפחד לביו יחמק ולא היה השבעה במרמה כדן כשנען לארמין ולהרגן שמכוין בלבו על ענין
אמר

מדע. הלכות תשובה פ"ב

4

פ"ב א א זו היא תשובה גמורה וכו'. כפרק במהלך דיומא (ספ) [פ"ו:] מימלא
 דליתא כפי' קדושתן (דף מ"ג) אלא הא דקאמר אפילו ביום שבתא שגאמר עד אשר
 לא חשך וכו' (שבת פכ"ג קנ"א):

זה שאמר משה ועשו לכם חללי זהב כו' ינא' דל"ר ינא' אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע
 כסף זהב שהריני לישאל עד שאמר לי גרם להם שעשו להם חללי זהב. ואע"ג דהלכה
 כר"ע מחזיקו לא פסק רבינו כושיה משום דלמך האם רב יהודה רמי כמיז אשר נשוי
 פשע כפי הטעה וכמיז מבקש פשעיו לא יליית ל"ק כאן כהנא מפורסם כאן כהנא
 שאינו מפורסם. והא כר' יהודה בן בבא אולא
 דלילי לר"ע אפילו מפורסם נמי לא דהא טעם
 העגל מפורסם הוא ואפילו הכי אמר עליה
 אשרי נשוי פשע ודרש ליעשו להם לדרשא
 אמריי אלא דלילי כר' יהודה בן בבא אמר
 וכו' דקבר רב כושיה הכי נקטיין ואע"ג דרב
 וטורא בר טוביה אמר רב נתנן משני האי
 רמיא דרמי רב כאן בעבירות שבין אדם למקום
 כאן בעבירות שבין אדם לחבירו והאי שניה
 מלי אחי כר"ע אפסקה רבינו להחיל שניה
 קובר דמ"מ הלכה כר' יהודה בן בבא דמשמע
 מדרב יהודה אמר רב. ומיהו אין נראה כן
 מדברי הר"ף והרא"ש ו"ל יש רחיה לדברי
 רבינו מנדליפליגו האם על עבירות שהתורה
 פיהם ביה"כ שגביר אם יכול להתדות עליהם
 ביה"כ אמר אם לאו וע"כ במפרש הטעם מירי
 אלתא דלדברי הכל כל שלא התודע עדין עליהם
 נרין לפרט:

פרק שני

א א זו היא תשובה גמורה. זה שבא לידו דבר
 שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה
 מפני התשובה. לא מראה ולא מכשולן כו'. כיצד הרי
 שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה והוא
 עומד באהבתו בה ובכח גופו ובמדינה שעבר בה
 ופירש ולא עבר והו בעל תשובה גמורה. הוא ששלמה
 אמר וכוור את בוראך בימי בחורותיך. ואם לא שב
 אלא בימי וקנתו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה
 עושה אף על פי שאינה תשובה מעולה מועלת היא לו
 ובעל תשובה הוא. אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה
 ביום (א)מיתתו ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין
 שנאמר עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח
 והכוכבים ושבו העבים אחר הגשם שהוא יום המיתה.
 מכלל שאם זכר בוראו ושב קודם שימות נסלח לו:

ב ב המתודה בדברים וכו'. ריש פרק ב'
 דמעיות (דף ט"ו). אמר רב אלא נר
 אהנה אדם שבו כי עבירה ומחודת ולו חוד
 זו למה הוא דומה לאדם שחופס סרן בידו
 שאע"פ שטובל בכל מיתות שבעולם לא עלתה
 לו עטילה ורקו מיתו כיון שטבל בני טאה עלתה
 לו עטילה שנאמר ומודה ונחז ירוחם. ומפרש
 רבינו האי שאינו חוזר בכ שאינו גומר בלבו
 לשוב. וצריך לפרש החשא וכו'. נתייחד כפי
 בתל דיומא (דף פ"ו): ולר"ך לפרוט הטעם
 שנאמר אלא טעם הטעם היה הטעה גדולה ועשו
 להם חללי זהב דברי רבי יהודה בן בבא ר"ע
 אמר אשרי נשוי פשע כפי הטעה אלא מה

א א ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו
 ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב
 רשע דרכו וגו'. וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי
 שובי נחמתי ויעיד עליו יודע תעלויות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו'.
 וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבבו. כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה למובל
 ושרץ בידו שאין המביילה מועלת לו עד שישליך השרץ. וכן הוא אומר ומודה ועזוב ירוחם. "וצריך לפרוט ופאת החטא
 שנאמר אלא הטעם הזה הטעה גדולה ויעשו להם חללי זהב: ד מדרבי התשובה להיות חשב זעקת חמיד לפני השם
 א טור א"ה ס' הר"ו פסק כר"ע לרין נרין לפרט:

לחם משנה

דמיה בכל משנה מכפרת על כל בעבירות חון מטורק טול ומפר כרית ומנהל טעם דלרין
 מיהא ומחודת וכאן משמע דחילול השם בעינן ארבעה דברים שהם הטובה ויהי"כ ויטורין
 למרן ומיהא ומטרם ויהי"כ נראה דהוא דלא כרבינן דלדעיה משמע דכל כריתות ומיתות כ"ד
 מיהא עם הטובה כפי אפילו חילול השם מדלף חלקו. ועוד קשה על רבינו למה לא הוסיף
 כלל משכרת רבנן דכתיבת עבירות כפי מיהא חון משלם והואק לומר דהכ"ע דקאמר ארבעה
 חלוקי כפרה פליג על רבינו פסק כושיה. ונראה לומר דרבינו מפרש דמתי דקאמרי
 רבנן מיהא ממרקתן בכל עבירות חון משלם היינו דלא מכתת הנפש לעולם אלא כיוסרין
 שבאין לה אחר כך יוכה לעו"כ וכמו שבכחו החסופות. וכן מה שכח בניי שלם דמיהא
 והטובה ממרקת י"ל דלא מכתת הנפש אלא כיוסרין שיבוא לה אחר המות מזה לעו"כ
 ונתייחד רבנן כלל על רבש"ע דרבנן קאמרי דיש לו חלק לעו"כ אלא לעולם דלרין
 אחר המות עושג למרן הטעות ורבש"ע קאמר כדי שיהיה ממילה גמורה וכפרה מכל וכל
 ולהכי קאמר וכל עבירות שנחמדה הטובה ויהי"כ ויטורין מכפרין כפרה גמורה חון ממחול
 השם שהוא חמור ולרין עמיהא הפרגנה דברים לכפרו כפרה גמורה שהם תשובה ויהי"כ
 ויטורין ומיהא אכל לעולם דליתו לו חלק לעו"כ כהטובה ומיהא כפי לכל העבירות. והטעם
 רבינו אינו נרין להסיר כלל משכרת רבנן דעודק טול שהוא כוסר בעיקר ומנהל טעם במורה
 דכבר הוסיף לקמן פירק שלישי דאין להם חלק לעו"כ חוה הכרת מכתת שאמרו רבנן
 ובמיהא ומחודת כפי הטובה עמיהא ויהי"כ גם זה הוסיף כפר רבינו ו"ל שבאוק הפרק כב
 ד"ה שכל אחד מחלו חין לו חלק לעו"כ כמות כלל הטובה וכו' אלא אם שב מרשע וכו'
 הרי הוא הטובה העו"כ. אלא ודאי נראה לו דקוטר רבינו שכלל אלו שהוסיף כפ"ג באפיקורסים
 וטורין ומחודת הרבים וכל השאר דודאי אפילו שמהו כהטובה חין מהכפרת להם כפרה
 גמורה ומסני זה כחב יש לו חלק לעולם הנא כלומר יש לו חלק אלא אינה מהכפרת לו
 כפרה גמורה אלא לרין עושג למרן הטעות דודאי כלל הו שהוסיף שם איכה כהו חלול השם
 דאטו כל כוסר בחורה ואפיקורוס וכל האי לית כהו חלול השם ומי גריעי מהאי ח"ה שהוסיף
 כפרת ויהי"כ שאומר שם הכי דמי חלול השם אמר רב הונן אלא דשקילנא כשרא אלא יהינא
 דמי לאלתר וכו' אלא ודאי נרין עושג אחר המות למרן הטעות ומפר כרית ככר הוסיף
 רבינו שאין חלק לעולם הנא כבוק הלכות מילה שכתב שם ו"ל דישאל המרר בריהו על
 אברהם אבינו חין לו חלק לעו"כ. וחי"כ על דברי רבינו כהונן דרבנן ורבש"ע כי הדדי
 ניהו ולא פליגי:

ב ב המתודה בדברים וכו'. נקטת מעיות (דף ט"ו). והוסיף בהלכות הר"ף פ' כפרק
 ויהי"כ: וצריך לפרש החשא וכו'. כפרק ויהי"כ (דף פ"ו ע"ג) ולרין לפרט הטעם
 שנאמר אלא טעם הטעם היה הטעה גדולה ויעשו להם חללי זהב דברי רבי יהודה בן בבא
 ר"ע אמר אשרי נשוי פשע כפי הטעה ופסקו שאר הפוסקים כר"ע דהלכתא כושיה מחזיקו
 ורבינו פסק כרבי יהודה בן בבא וכבר נזכר לעיל דברי רבינו ויהי"כ טעם דלכתיב טעם ארבעה
 דבעבירות שהתורה עליהן ויהי"כ זה וכו' אינה רחיה דיש לתמוך דלחיי בעבירות שבין אדם
 לחבירו שמתודה עליהן כגון גול ורציחה וכיוצא בהן אלא מכל מקום הטעם האחר שכח
 אע"פ שהוא חלוק קצת כמ"ס הוא ו"ל יש לתמוך עליו לפסקו ללא כר"ע משום דלר"ע
 כשהכרת לית לן בה שכן בירושלמי כשהביאו דברי ר"ע אמרו ר"ע אמר אינו נרין שנאמר
 אשרי נשוי פשע כפי הטעה משמע דלר"ע אם הוסיף לית לן בה ולר' יהודה בן בבא נרין
 להוסיף וכן נקטיין כר' יהודה בן בבא כיון דליכא ספיקא לר"ע וכל שכן דליכא קצת טעמא
 למיע למקום כר' יהודה בן בבא. וחי"כ הכי קאמר האם הפורט טעמו שהוא עבירות שבין
 אדם למקום שכן הוסיף רחיה מקרא דאלא טעם הטעה גדולה והוא טעם ארבעה עבירות שבין
 אדם למקום הא אמרינן לקמן דעבירות שבין אדם למקום אשרי נשוי פשע כפי הטעה. וי"ל
 דהיינו דוקא לגלגות כרבים אלא ביה למקום נרין לגלגות ולפרט. והו שכח רבינו לקמן
 אלא שב לפני האל כיון הוא ופורט טעמו לפני לומר ביה למקום וכן לעמלה בריש פרק
 א' שכושר הרומי אמר עושיי פשעמי ונשויי כן וכן כלומר נרין לפרט הטעם לפרט הטעם
 לפניו יתנחך אלא לא כרבינו חיה שאמר ר"י בן בבא ולרין לפרט הטעם ולר"ע אפילו ביה
 למקום לא נרין וליה הלכתא כושיה מטעמא דעירשתי:

ד מדרבי התשובה וכו' וטעמה שבו וכו' וטעמה טעשיי וכו'. כפ"ק דר"ה (דף
 ט"ו ע"ג) אמר ר' יצחק ארבעה דברים מקריים גור דינו של אדם ואילו הם
 נדקה

פ"ב א איוו היא תשובה גמורה וכו' והו בעל תשובה גמורה וכו'. כפרק ויהי"כ
 (דף פ"ו): אמרו היי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה כגון שכתב לרין
 דבר עבירה פעם ראשונה ופעם ויגיל הימנה ומי' שכת פרק השואל (דף קכ"א) ובכמה מקומות מלמוד
 ויטורין ומחודת: ב כל המתודה בדברים עדי ירוחם. פי שדר מעיות (דף פ"ו): וצריך לפרש עד
 אלא וכו'. כפרק במהלך דיומא (דף פ"ו): ד מדרבי התשובה עד וטבל רוח. פי"ק דר"ה (דף פ"ו):
 ושנה

ב ב המתודה בדברים וכו'. נקטת מעיות (דף ט"ו). והוסיף בהלכות הר"ף פ' כפרק
 ויהי"כ: וצריך לפרש החשא וכו'. כפרק ויהי"כ (דף פ"ו ע"ג) ולרין לפרט הטעם
 שנאמר אלא טעם הטעם היה הטעה גדולה ויעשו להם חללי זהב דברי רבי יהודה בן בבא
 ר"ע אמר אשרי נשוי פשע כפי הטעה ופסקו שאר הפוסקים כר"ע דהלכתא כושיה מחזיקו
 ורבינו פסק כרבי יהודה בן בבא וכבר נזכר לעיל דברי רבינו ויהי"כ טעם דלכתיב טעם ארבעה
 דבעבירות שהתורה עליהן ויהי"כ זה וכו' אינה רחיה דיש לתמוך דלחיי בעבירות שבין אדם
 לחבירו שמתודה עליהן כגון גול ורציחה וכיוצא בהן אלא מכל מקום הטעם האחר שכח
 אע"פ שהוא חלוק קצת כמ"ס הוא ו"ל יש לתמוך עליו לפסקו ללא כר"ע משום דלר"ע
 כשהכרת לית לן בה שכן בירושלמי כשהביאו דברי ר"ע אמרו ר"ע אמר אינו נרין שנאמר
 אשרי נשוי פשע כפי הטעה משמע דלר"ע אם הוסיף לית לן בה ולר' יהודה בן בבא נרין
 להוסיף וכן נקטיין כר' יהודה בן בבא כיון דליכא ספיקא לר"ע וכל שכן דליכא קצת טעמא
 למיע למקום כר' יהודה בן בבא. וחי"כ הכי קאמר האם הפורט טעמו שהוא עבירות שבין
 אדם למקום שכן הוסיף רחיה מקרא דאלא טעם הטעה גדולה והוא טעם ארבעה עבירות שבין
 אדם למקום הא אמרינן לקמן דעבירות שבין אדם למקום אשרי נשוי פשע כפי הטעה. וי"ל
 דהיינו דוקא לגלגות כרבים אלא ביה למקום נרין לגלגות ולפרט. והו שכח רבינו לקמן
 אלא שב לפני האל כיון הוא ופורט טעמו לפני לומר ביה למקום וכן לעמלה בריש פרק
 א' שכושר הרומי אמר עושיי פשעמי ונשויי כן וכן כלומר נרין לפרט הטעם לפרט הטעם
 לפניו יתנחך אלא לא כרבינו חיה שאמר ר"י בן בבא ולרין לפרט הטעם ולר"ע אפילו ביה
 למקום לא נרין וליה הלכתא כושיה מטעמא דעירשתי:

הנהרות מיימונות
 א (א) וכו' כפי' לרין העמוד עד ומת בתשובה שמתו תשובה שנאמר עד אשר וכו'
 ע"כ: ב [ב] פרק בתרא דיומא דאמרינן כר' יהודה בן בבא לרין ר"ע דאמר אשרי נשוי פשע
 ע"ש וכן פ"ה וכן פסק ר' ששתא:
 פ"ק

מסורת הש"ס

עק הדיקנות

חן דקן דק גני ב... (כ) דהו דקן (א) דמינע

הנהגות הח"ח

(כ) תנא דבי רבי אבהו וכו'

גלות הש"ס

גבי חו"מ ח"כא א"ה מסורת חזו"ן דין נח

חוס' הד כמקמא

אמר אלו ונאמר אהא אברוק נפשא אבר רב

הנחתו ופגמ

אמר רב אבהו וכו' חזו"ן דין נח מסורת חזו"ן דין נח

הבא על יבמתו פרק ששי

יבמות סה.

קובעת לה וכו'. למקור עליה להיות דייח עשה דתנן (ג' דף ב')

והיה רש"י דלא מיתחבא בלא כהנהגה אלא בחלת ימימי' וכו'

עין מטב טר מצוה

קין א מו' חו' פולטא חו' חזו"ן דין נח

הנחתו ופגמ

אמר רב אבהו וכו' חזו"ן דין נח מסורת חזו"ן דין נח

[דף סד ע"א - סה ע"ב]

המקום לך מן הארץ אל הארץ אשר ארצך [א] ונתעלל ולא הלך [ב] ואף אחר שא לארץ ישראל חזר למקומו שהרי צבירת בין הצמרים היה אצרהם בן שבעים שנה כי גלות מצרים שנאמר בו כי גר יהיה ודעך החמילו משגולד ילחך ומה שנאמר יהיה מקץ ארבע מאות ושלשים שנה אותם שלשים שנה היו מצרים שנה הצמרים עד לידת ילחך נמלא סהיה אצרהם עבד צמרים בן שבעים שנה ובאותה שנה [ג] שנה צ"א"י היה כי נאמר לו ולורעך נתתי את הארץ האחת וכחיד ואצרהם בן שבעים שנה [ד] ואחש שנים] בלאו מחן אלא ודאי משבא לארץ חזר למחן ועל זה נעשה. ומהו אנו למחין שאם היה הוא חולה או היה חולה ומיהו משמשין מנומיהו ורואיה להמטבר אלא שאינם צריאים כאשר בני אדם וכן חנושין צבית האסורין ושמשו צבית האסורין אנו חולין העון שגרם להם להיותם חולים או חנושין צבית האסורין מנעם גם מלהוליד כמו בצברהם שמנעו העון מלהוליד להם חמלא לומר שהחולי מנעם מלמשש או מלהוליד לריבא למימר שלא יעלו מן המנין. [דף טו ע"ב] אמר רב יהודה גביה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב לא שנו אלא בדורות הראשונים ששנומיהו מרובות אצל השמא ששנומיהו מועטות שמי שנים ומחלה כנגד שלשה עבורין [ה] רבא אמר שלש שנים כנגד שלש פקודות דאמר מר [ו] ר"ה י"א. בראש השנה נפקדה שרה ורחל ומהו אמר רבא לימננה להני כללי דמכדי מחן חקון מתניחין רבי והא בימי דוד אימעטו שני דכתיב ימי שנומיהו צבית שבעים שנה:

יג יד גירשדה [ב] מותרת לינשא לפני וכו' לפני אין לשלישי לא מחני' מני רבי היא דאמר בחרי זימני היא חוקה דחניא מלה הרשאון ומח שני ומח שלישי לא חמול דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל אומר שלישי חמול רביעי לא חמול. ולאו דוקא בשהיה אחת אלא אפילו באחיות נמי דאמר רבי חייה בר אבה אמר רבי יוחנן מעשה דר' אחיות שמלה לראשונה ומח שניה ומח שלישית ומח רביעית באחה לפני רש"ג ואמר לה אל חמולי. אמר רבא השמא דאמרת דאחיות מחוקות לא ישא אדם ממשפחת נכפין וממשפחת מורעין והוא דאיחזקו בלחמא זימני אצל חרי זימני חקריה בעלמא הוא ואסיקנא נשואין ומלקיות כרבי ווסמות וסור המועד כרבן שמעון בן גמליאל [ג] נשואין כדאמרן מלקיות כדחנן מי שלקה ושנה צ"ד כונסין אוחו לכיפה ומאחילין אוחו שעורין עד שכריסו נבקעת ווסמות דחנן [דף טו ע"א] אין האשה קובעת לה ווסח עד שתקבענו שלשה פעמים ואינה מותרת מן הוספת עד שיעקר ממנה שלשה פעמים סור המועד דחנן איהו מועד כל שהעידו בו שלשה

פעמים ומסבגרה דמילה וינשואין בחרי זמני הוי חוקה דקפק נפשות הוא וקפק נפשות להקל וכן ינשואין דקטלנית: וא"ר ינשאח לראשון ולא היו לו נשים לפני ולא היו לו נשים לשלישי לא ינשאח אלא למי שיש לו נשים - ינשאח כחובה אע"ג דקפידא ליה להאי חנא דבחרי זימני הוי חוקה מדאסקר לה לשלישי [ב] היינו דוקא לענין איסורא אצל לענין ממון בעינין חוקה תלחא זימני כדאשכחן צבור המועד דליכא מחן דפליג והא דקתני ינשאח למי שאין לו נשים חנא שלא כחובה לאו בשהיה עמה עשר שנים איירי דומיא דראשון ושני מדקאמר בחרי הכי ינשאח לרביעי והוי לה נשים מהו דמיחצבניה לשלישי מי אמרינן לה שמיקומין יפה לך מדיבורין דמני אמר לה אדעתא דהכי לא גירשתיך [ג] ואי בדשהה עמה עשר שנים בעל כרחו הוא זקוק לגרשה אפילו היא בת נשים כיון דלא זכה לינשות הימנה אלא לאלתר חנא

בלא כחובה אם לא הכיר בה משום דהוי מקה טעות כיון דהוחזקה כשני פעמים וכן כחב בעל הלכות אם ינשאח למי שאין לו נשים חנא שלא כחובה לאלתר אצל אם הכיר בה יש לה כחובה. איבעיא להו ינשאח לשלישי ושהיה עמו עשר שנים ולא היו לה נשים מהו דליחצבניה הנך קמאי מי מני אמרי חגילאי מלמא דאת הוא דגורמת או דלמא מני למימר דהשחא הוא דכחשי מסבגרה אמרה להו השחא הוא דכחשי. נראה דמועיל האי טעמא לענין שלא תחזיר מה שבגבה כבר מהם אצל אם לא בגבה אינה מוניהא על ידי טענה זו מספק דלאו טענה ודאי היא [א] דא"כ נשאח לשלישי כיון שהיתה ודאי צריאה תחת ראשון ושני לא הוחזקה עדיין אלא ודאי אינה אלא טענה ספק להחיותו מה שפדה ואם ינשאח לרביעי והיה לה נשים בחרי דאפקה שלישי בלא חוקה לא מפקה משלישי כלום דאמר לה השחא הוא דכריחא [ג]

הגה"ה בבב"א מיה חנא שלא כחובה שהרי שבה עמה י שנים והיא [אומרת] מיה יש לה חובה ואי חפלה בו אש"ר [שהוא] מיה חנא אם לא חפלה לרש מישיבין שחא נהנה עניה בנאר ויש פירושם אחרים זה עיקר [ב] חפלה [ג] וכן חפיק צ"ל חפשו וכן עשו מעשה על פיו. מרדכי ג"ב פ"ו מה"ב.

קרבן נתנאל

[א] ונתעצב ויא ה'ך. למד רבינו זה מלמנו שהיה בין הצמרים בן ע' שנים וצריח הוא היה צ"א ונאלחו מחנן היה בן ע"ה שנים נמלא שהלך פסח אחת טרם נקיעתו מחנן בן ע"ה שנים ונמקרא אין בדיע אלא הליכה א' בן ע"ה שנים דכתיב וילך אצרהם אחר דבר אליו ה' וילך אהו לוט. ואצרהם בן חמש שנים ובעציה שנה בלאו מחנן ועוד בחמלה אמר הכהוץ וילך אהו לוט ואח"כ אמר ויקח אצרהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו גו' הלא כבר הלך לוט עם אצרהם ומה זו קיסה. אלא ש"מ הא דכתיב וילך אצרהם וילך אהו לוט היא ההליכה לראשונה לא"י ולא הלך עמו כי אם לוט לבדו לתור להם מקום מטפה ולראות את עין הארץ וכן ע"ה שנים הימה הליכה שניה. וזהו ההמעלות של אצרהם אצרהם שלא הלך בחמלה עם שרה אשתו וכל רטשו ונפשות ביתו. וכן מלמאי מדרשות של ראש"מ פ' לך לך שפסרה הכתובים ע"ז ע"ס ובש"מ שם כחב ז"ל לא ידעמי מג"ל שהתפלל וקרא כתיב וילך ארצך חזר ל"כסובו שהרי בברית בין הבתרים וכו' וע"ז נעשה. קשה מאחר דודאי ע"פ הדיבור היה הנל כדאמרין בנ"ר שהפסרו מכן הצמרים והבאו לתרן ע"כ בש"מ שם ונמלא ממנו דברי חוסי' כש"ק דשנת דף ר' בשם קרן עולם. [ב] גירשה בוצרתת ינשא אהור. ודאימי צמרדי ונראה לי דאפי' לפני בחין לו נשים לא מנשא לכתלה ודאי מדקאמר וינשאח משמע דיעבד עכ"ל. ודברי חומא הן אף אם דייקין מבחיחא כך היאך שכן מחני ועבד ככריחא: [ג] ינשואין כדאמרן. היט סתמא דמחני לפני אין לשלישי לא אם שנה עשר שנים: ה"ג ונסתברא דמיליה כנשואין דבדרי זיכתי. [ד] היינו דוקא לענין איסורא אב"י לענין מסון בעינין חוקה תלחא זימני כדאשכחן צבור המועד. והחוס' כחבו ומיהו חומא דהשחא לענין איסורא לא סמכין ארוב נשים דחזין

לנשים משום דאימרת רובא כו' ולענין ממונא סמכין אהאי רובא כו' ובעלמא אמרינן איפכא דאוליין בחרי רובא לענין איסורא ולענין ממון לא אוליין עכ"ל. ונראה לישב דודאי משום רוב לא מפקינן ממונא מהנבל דחוקה ממון עדיפא כדבעלמא אלא דמ"ה מפקינן כחובה מניה מנח כ"ס חנא דשמא אינהו לא זכו לינשות ממנה ואחרים ראויים לינשות ממנה ואם האמר דלמא היא דלמנה ראיה מעיקרא ראיה היימי ועדיין לא הסוקמי והשחא הוא דכחשי וכל זה לענין ממונא דעדיין לא אחזקו כי אם בתלמא זימני כדמלני צבור המועד. משא"כ לענין איסורא כבר איחזקו בחרי זימני דהיא אינה ראיה ולא תלינן דליהו לא זכה לינשות ממנה כמו בתלמא זימני לענין כחובה דלא תלינן דכחובה תלמא לא זכו לינשות ממנה ואחרים זוכים לינשות ממנה. ומלמאי קאת מזה בחידושי רשב"א. וכן היה דעת רבינו ומש"ל לא הוי קשיא ליה מה שהנחו הם בחימה: [ג] ואי בדשהה עמה עשר שנים בע"ל ברהו הוא זקוק לגרשה דוקא בדשהה. ויש לי לישב ע"פ דרבו קושית רבינו דהאשנ"י בסמ"ך איירי כגון דנשאח לשלישי והיו לו נשים ולא הכיר בה וכשנשאתה תחתי עשרה שנים א"כ היא מוחזקה דלאו בת אלודי היא אין לה כחובה משום מקה טעות אע"ג שיש לו נשים משום ולערב אל מת ירך אם היה יודע שאין היא בת נשים לא תקשה וכשניסת לרביעי ויש לה נשים ממנה שפיר איבעיא להו מהו דליחצבניה לשלישי והחוס' ורבינן אין חי' זה מספיק להם משום לערב אל מתה ירך לאו מקה טעות הוא וכ"כ ננוקין יוסף להדיא ע"ס: [א] דא"כ תנשא לשלישי כיון שהיתה ודאי בריאה תחת ראשון ושני לא הוחזקה עדיין. וא"כ חנא חף לפי דבריה דהשחא היא דכחשא אקורה לינשא למי שאין לו נשים וז"ל כיון דלא הוחזקה אלא למימר דהדר בריאה: [ע] אי בשההה עמו עשר שנים. ובעל ראשון ושני:

קיצור פסקי הרא"ש

כחובה משלישי דשמח עתה נתרפאת: [א] היא אומרת מה שאינה יולדת הוא הגורם מפני שאינו יורה כחך והוא אומר שהיא הגורמת אם לא שהיה עמו עשר שנים ומבקשת גט אינה נאמנת. שהיה עמו עשר שנים ומבקשת גט ובאה מחמת טענה אפילו יש לו נשים ומשהיה תחתיו אוחו להוליא וליחן כחובה. וכן אם שהיה עמו עשר שנים ובא להוליא או אפילו חף עשר שנים אצל כחובה בלא כחובה. ואפילו שהיה עמו עשר שנים ולא ילדה לא אמרינן הוחזקה עקרה והחזיר מה שבגבה משנים הראשונים דשמח עתה חלתה. ואם נשאת לרביעי וילדה לאחר שהוליא השלישי בלא כחובה אין לה

כחובה משלישי דשמח עתה נתרפאת: [א] היא אומרת מה שאינה יולדת הוא הגורם מפני שאינו יורה כחך והוא אומר שהיא הגורמת אם לא שהיה עמו עשר שנים ומבקשת גט אינה נאמנת. שהיה עמו עשר שנים ומבקשת גט ובאה מחמת טענה אפילו יש לו נשים ומשהיה תחתיו אוחו להוליא וליחן כחובה. וכן אם שהיה עמו עשר שנים ובא להוליא או אפילו חף עשר שנים אצל כחובה בלא כחובה. ואפילו שהיה עמו עשר שנים ולא ילדה לא אמרינן הוחזקה עקרה והחזיר מה שבגבה משנים הראשונים דשמח עתה חלתה. ואם נשאת לרביעי וילדה לאחר שהוליא השלישי בלא כחובה אין לה

שדה צופים

דף סד ע"ב א"ל לא סתמא הוא ושפיר לך ינשואין ומלקיות כרבי ווסמות וכו' כרשב"א. הרא"ש כחובות פ"ד סי' ג' ובנ"מ פ"ט סי' י"ד: דף סה ע"א ינשאח לראשון ולא היו לו נשים וכו' אלא למי שיש לו נשים. הרא"ש כחובות פ"ד סי' ג' ופ"ו סי' כ': ינשאח למי שאין לו נשים חנא בלא כחובה. הרא"ש כחובות פ"ד סי' כ"ח: מתקין לה רב פסא אי אייתי שתקה אבן בי שתקוין. ונמצא גט בטל ובגדה ממזרים. הרא"ש בעטן פ"ד סי' מ"ו: הוא אומר מיהו והיא אומרת מיניה. הרא"ש כחובות פ"ו סי' י"ח:

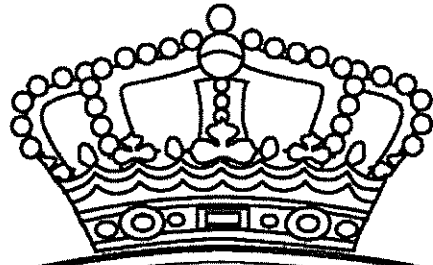
דף סד ע"ב א"ל לא סתמא הוא ושפיר לך ינשואין ומלקיות כרבי ווסמות וכו' כרשב"א. הרא"ש כחובות פ"ד סי' ג' ובנ"מ פ"ט סי' י"ד: דף סה ע"א ינשאח לראשון ולא היו לו נשים וכו' אלא למי שיש לו נשים. הרא"ש כחובות פ"ד סי' ג' ופ"ו סי' כ': ינשאח למי שאין לו נשים חנא בלא כחובה. הרא"ש כחובות פ"ד סי' כ"ח: מתקין לה רב פסא אי אייתי שתקה אבן בי שתקוין. ונמצא גט בטל ובגדה ממזרים. הרא"ש בעטן פ"ד סי' מ"ו: הוא אומר מיהו והיא אומרת מיניה. הרא"ש כחובות פ"ו סי' י"ח:

קובץ מפרשים

[א] רבא ארי"ג שלש שנים כו'. כצ"ל וכיהה בגמרא דרי"ף [רש"י]:

[א] רבא ארי"ג שלש שנים כו'. כצ"ל וכיהה בגמרא דרי"ף [רש"י]:

יהי השער לה' צדיקים יבוא בו

נביאים וכתובים
מקראות גדולות
המזאיר ליישראל
עם
פירוש המלבי"ם

ישעיה

אתמלי אַמְטָא: (ה) וְאָמַרְתִּי וְיָ
 לִי אָרִי חֲבִית אָרִי גְבַר חֲבִיב
 לְאוֹכְחָא אָנָּה וּבְגוֹ עֲמָא
 דְּמִנְעַל בְּחֻבִּין אָנָּה יְתִיב אָרִי
 ית יקר שְׁכִינַת מְלַךְ עֲלֵמְיָא יִי
 צְבָאוֹת חֻזָּא עֵינֵי: (ו) וְאֶשְׁתְּדִי
 לְוִתִּי חַד מִן שְׁמַשְׂיָא וּבְפִנְיָה
 מִמְּלַל דְּקַבִּיל מִן קְדָם
 דְּשִׁכְנַתִּיה עַל פּוֹרְסֵי יְקָרָא
 בְּשִׁמְיָא מְרוּמָא עֵיל מִן מְדַבְּחָא:

הַקּוֹרָא וְהַבֵּית יִמְלֵא עֵשָׂן: ה וְאָמַר אוֹי־
 לִי כִי־נְדַמְיָתִי כִי אִישׁ טָמֵא־שְׁפָתַיִם
 אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עִם־טָמֵא שְׁפָתַיִם אָנֹכִי
 יֵשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יִהְיֶה צְבָאוֹת רָאוּ
 ← עֵינָי: ו וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשָּׂרְפִים
 וּבִידוֹ רִצְפָה בְּמִלְקָחִים לָקַח מֵעַל

תולדות אהרן

האמת: רש"י

נא ידך בחיקך (שמות 7) והוליאה מזרעם כשג
 חף כאן זרעם פרחם זמנחו: והבית ימלא עשן.
 היה נמלא עשן: (ה) כי נדמית. הריני מת שלא הייתי כדאי שארחה פני השכינה ודוגמתו מזינו
 זמנו מות נמות כי אלהים ראינו (שופטים יג): נדמתי. כמו כי נדמה כל עם כנען. טמא שפתיים.
 דמגעל בחוצין: (ו) רצפה. גחלת וכן עוגת רפאים (מלכים א יט) כמו עוגת רפאים ונאמר זישעיהו
 ובאליהו זצ"ל רצפה מפני שאמרו דלטוריא על ישראל זה קראם עם טמא שפתי' וזה אמר כי עזבו
 צרימך (שם) אמר הקצ"ה למלאך רנוך פה שאמר דלטוריא על בני: במלקחים. בצבת: לקח מעל

ביאור הגר"א

(ה) כי נדמתי. פירוש מדברי תורה, כמ"ש נאלמתי דומיה כו' והיינו ממלות עשה: כי איש טמא שפתיים. היינו ל"ת דיבור שאינו
 הגון. ובתוך עם טמא שפתיים. כמ"ש חז"ל ראוי היה שחפרה השכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך: כי את המלך. הוא את
 ה': ה' צבאות. הוא ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו שאמרו המלכים, והן ג' מחתונים שמאירין זה. והיה מירא לומר ג' דרגין
 שבקדושה שמה שגג בלחד מהן, כדרך שהלדיקים מחיראין חמיד, וכמ"ש וירא יעקב: (ו) במלקחים. כמו שאין האדם יכול
 ליגע באש שלמטה כך אין העליונים יכולין ליגע באש של מעלה שהיא אש אוכלת אש: מעל המזבח. כי מה שעלה למזבח

מצודת ציון

מצודת דוד

קנה אחד (יחזקאל מ): (ה) נדמיתי. ענין שתיקה כמו וידום אהרן
 (ויקרא י) ור"ל נאבדתי כי הנאבד מן העולם הוא מושקת כי לא
 ישמע קולו וכן ער מואב נדמה (לקמן טו): (ו) רצפה. גחלת והוא
 כמו רשפה בשי"ן כי זסר"ץ מתחלף וכן עוגת רצפים (מ"א יט):
 במלקחים. בצבת כמו מלקחיה ומחתותיה (שמות כה):

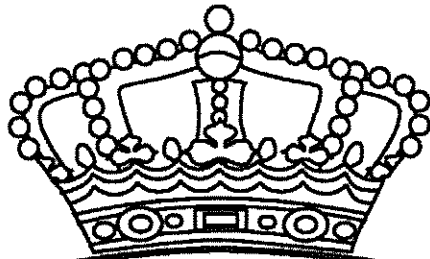
מזוזות הפתח היו נעים מתוזק קול הקריאה וסרים
 ממקומם הרבה אמות ולא פירש כמה: והבית. ההיכל:
 ימלא עשן. היה נמלא עשן: (ה) ואמר. אמרתי אוי לי וכו',
 כי פחד פן ימות על שראה מראה כבוד ה': כי איש וכו'.
 על כי אני איש טמא שפתיים וכו' ואינני אם כן כדאי לא
 מצד מעשי ולא מצד מעשה העם אשר אני בקרבן: כי
 את המלך וכו'. מוסב למעלה כאומר אוי לי וכו' כי את המלך וכו' כי איש וכו': (ו) במלקחים. בצבת לקח הגחלת מעל

רד"ק

רצה לומר כי האמות נעו עם הסיפים, ויש מפרשים אמות כמו
 אמה ארכו כלומר הסיפים נעו ממקומם אמות שתיים או שלש
 כמו שהיו: והבית ימלא עשן. זה היה משל על חרון האף על
 ישראל כמו אז יעשן אף ה': (ה) ואמר אוי לי כי נדמתי. כיון
 ששמע הקול הגדול וראה הבית שנתמלא עשן פחד שימות כי
 חשב שלא היה ראוי להסתכל בכבוד אלא להסתיר פניו כמ"ש
 במשה ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים וזהו שאמ'
 כי את המלך ה' צבאות ראו עיני כיון שראיתי הכבוד אמות כמו

הנבואה שהיה קורא זה אל זה ואמר קדוש קדוש אוחו הקול
 היה גדול עד שנעו וזעו אמות הסיפים ממנו, וראה גם כן
 שהבית נמלא עשן פירוש בית המקדש, ראה במראה הנבואה
 שהיה מלא עשן כמו שראה אברהם אבינו עליו השלום במראה
 הנבואה שאמר והנה תנור עשן ולפיד אש, ותרגם יונתן וזעו
 אלנות ספי היכלא מקל מלולא ובית מקודשא אתמלי אמטא,
 והסיפים הם מזוזות השער ואמות הם האלים אשר על הסיפים
 מכית ומחזין שהם עשויים כמין כפה, ובסמכו אמות אל הסיפים

יהוה השוער לה' צדיקים יבוא בו

נביאים וכתובים
מקראות גדולות
המזמור ליששכראל
עם
פירוש המלבי"ם

דניאל

חַטָּאתִי וְחַטָּאת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּיל תְּחַנְּנֵנִי לְפָנֶי יְהוָה
 אֱלֹהֵי עַל הַר-קָדֵשׁ אֱלֹהֵי: ^{כא} וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר בַּתְּפִלָּה
 וְהָאִישׁ גְּבַר־יִאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בַּחֲזוֹן בַּתְּחִלָּה מְעַף בִּיעָף
 נִגַּע אֵלַי פָּעַת מִנְּחַת-עָרֵב: ^{כב} וַיִּבֶן וַיְדַבֵּר עִמִּי וַיֹּאמֶר
 דָּנִיֵּאל עֲתָה יֵצֵאתִי לְהַשְׁכִּילְךָ בִּינָה: ^{כג} בַּתְּחִלָּת
 תְּחַנְּנֵנִיךָ יֵצֵא דָבָר וְאֲנִי בָאתִי לְהַגִּיד כִּי חֲמוּדוֹת אֵתָה
 וּבִין בְּדָבָר וְהָבֵן בַּמְּרֹאֶה: ^{כד} שְׁבַעִים שְׁבַעִים נְחַתְךָ עַל-

רש"י

תחננוניך יצא דבר. אמט מאט הקצ"ה חלי
 להגיד לך: כי חמודות אתה. דברי סמד יש לך
 להקצ"ה: ובין בדבר. ומן לז להצין דדבר:
 (כד) שבועים שבועים נחתך. על ירושלים מיום

(כ) על הר קדש אלהי. צעד הר צית חלהים
 שיצנה: (כא) בתחילה. זימי צלשנר כמו שכתוב
 למעלה: מועף ביעף. היה מועף חלי צפריחה
 וצטיסה: (כב) ויבן. ויציני: (כג) בתחילת

מצודת ציון

והעכבה: (כא) מועף ביעף. מל' עפיפה ופריחה: מנחת ערב.
 תשורת ערב: (כד) שבועים. שמטות משבע שנים: נחתך. נגור כי

בתפלה: בחזון בתחלה. בהחזון הנראה לי בשנת שלש לבלשאצר כי בשנת אחת לבלשאצר ראה בחלוס מה שראה:
 מועף ביעף. פרת בפריחה ונגע אלי בעת זמן הקרבת מנחת הערב והוא תמיד של בין הערבים: (כב) ויבן. הבן אותי:
 יצאתי. מן השמים להשכילך. להשכיל אותך הבנת הדבר בענין זמן הגאולה: (כג) בתחלת. בעת התחלת לחנן יצא דבר
 ה' ללכת להגיד לך והנה באתי אני להגיד. כי חמודות. על שאתה בעל מעלות חמודות לזה שלח ה' להגיד לך: ובין
 בדבר. תן דעתך להבין בדבר ותור לזרוז ואמר הבן במראה הנבואה הזאת: (כד) שבועים שבועים. שבועים שמטות שנים

מצודת דוד

הנאמרים פה הייתי מדבר ומתפלל עוד בדברים אחרים
 והייתי מתודה וכו': על הר. בעבור הר הקדש של אלהי
 והוא בה"מ: (כא) ועוד אני מדבר. בעוד שהייתי מדבר

בתפלה: בחזון בתחלה. בהחזון הנראה לי בשנת שלש לבלשאצר כי בשנת אחת לבלשאצר ראה בחלוס מה שראה:
 מועף ביעף. פרת בפריחה ונגע אלי בעת זמן הקרבת מנחת הערב והוא תמיד של בין הערבים: (כב) ויבן. הבן אותי:
 יצאתי. מן השמים להשכילך. להשכיל אותך הבנת הדבר בענין זמן הגאולה: (כג) בתחלת. בעת התחלת לחנן יצא דבר
 ה' ללכת להגיד לך והנה באתי אני להגיד. כי חמודות. על שאתה בעל מעלות חמודות לזה שלח ה' להגיד לך: ובין
 בדבר. תן דעתך להבין בדבר ותור לזרוז ואמר הבן במראה הנבואה הזאת: (כד) שבועים שבועים. שבועים שמטות שנים

הענין

יפה לקין - מלבי"ם

ואני באתי להגיד שיען שאיש חמודות אתה נשלחתי לבא
 עד אליך, לא להשפיע אליך הנבואה מרחוק בחלוס או במחזה,
 רק שתראני פנים אל פנים שזו מדרגה גדולה, ובין בדבר פי'
 רי"א שחבין היטב דברי ירמיה שלא הכנת אותם כראוי, ועל זה
 אמר בדבר, שהוא דבר הנבואה, וגם הבן במראת מה שאראך
 עוד נוסף על זה: (כד) שבועים שבועים נחתך, הודיע לו שהגור
 שנחתך ונגור על ישראל שיהיו בגלות שבועים שנה, הם שבועים
 שמטות, כי השבועים שנה היו בעון השמטות, כמו"ש או תרצה
 הארץ את שבתותיה ואחם בארץ אויביכם וגו' (ויקרא כ"ו), וכן
 אמר בסוף ד"ה למלאת דבר ה' כפי ירמיה עד רצתה הארץ את
 שבתותיה, והיה הגלות לכפר על עון השמטות, ומסתמא חטאו
 כאותם השנים גם בשאר עבירות, וא"כ חטאו כמשך שבעה
 פעמים שבועים שנים שהם ת"ץ שנים, רק שעל יתר עבירות לא
 הוצרכו להיות דוקא בגלות, כי ע"ז סבלו עונשים אחרים כל ימי
 משך בית שני, שהיו כבושים תחת שלשה מלכיות, תחלה מדי

ביאור

ומתודה, ג) תחנה שהיא בקשה פרטית, ע"א ומפיל תחנתי
 שהיא התחנה הפרטית בעבור הר קדש של אלהי שזה היה
 עקר תחנתו: (כא) ועוד אני מדבר בתפלה, שאחר שהשלים
 הסדר השני תפלה וידיו ותחנה, שב להתפלל בשלישית בסדר
 הנה, וכשהתחיל בתפלה שהיא הראשונה בכל סדר, נגלה אליו
 המלאך והאיש גבריאל מועף ביעף, שעף מן השמים לבא
 אלי, וחז"ל אמרו שעף בשתי עפופות כי גבריאל בשמים,
 שתחלה עף למעלה לקבל השפע מאשר עליו שהוא מיכאל,
 (שע"א מיכאל באחת) ואח"כ עף למטה להשפיע הנבואה
 למטה: (כב) ויבן, נדמה לו שעף בעפיפה לדרכו כאילו אינו
 יודע מקומו של דניאל, רק כשנגע בו הבין שדניאל עומד שם,
 והתעכב שם לדבר עמו, יצאתי להשכילך בינה, נגר מ"ש
 דניאל כינותי בספרים, אמר לו המלאך שלא הבין הדבר כראוי,
 והוא ישכילוהו איך יבין לפי האמת: (כג) בתחלת, כל תאמר
 שנשנתה הדבר ע"י תפלתך, כי תיכף בתחלה יצא דבר זה,

ספר

ציון לנפש חיה
צל"ח השלם
החדש
על הש"ס

מאת

רבינו הגדול גאון ישראל וקדושו
רבי יחזקאל סג"ל הלוי לנדא זצ"ל
רבה של פראג

מהדורה חדשה שסודרה באותיות מאירות עינים ובפתיחת ראשי תיבות וקיטוע ופיסוק
ובהגהה מדוייקת עפ"י כתבייד ודפוסים ראשונים
ובהוספת רכבות מראי מקומות והערות מגרולי הדורות
ובהוספת כמאתיים קטעים חדשים מכ"י
והשלמות משו"ת נודע ביהודה בכל מקום שדן בדבריו בצל"ח

כרך א

ברכות * שבת * עירובין

מכון ירושלים • מפעל נודע ביהודה השלם
מכון לב שמח • הוצאת ח. וגשל
ירושלים • תשנ"ה

15

תשא עון וקח טוב, דהיינו כשוכו שנית ישא כל העון שלא ישאר ממנו לגמרי, וקח טוב דהיינו שנהפך לטוב ולזכות. נמצא מה שזוכה בתשובה מאהבה בפעם ראשון צריך בתשובה מיראה לכפול שני פעמים, וידוע שע"י העון יכול הנופל שנופל לשאול ותהומא רבה, וע"י התשובה זוכה לכגופי יונה דאמתיל בה כנסת ישראל ועופף למעלה.

וענין השב מאהבה כאשר שומע שהקב"ה חפץ לענשו → הוא שב, ואמנם אין כוונתו מיראת העונש, אלא שכיין שרואה שהקב"ה חפץ לענשו מרגיש בעצמו שבדאי הוא מרוחק מהקב"ה, שהרי הוא דוחהו בשמאל, לכן הוא מתקרב בימין ועושה תשובה להתדבק בבוראו, אבל אם באים עליו יסורים כדאי הוא מיראה. ואמרתיו בזה פירוש הפסוקים כישעיה וי"ו [פ"ה] ואומר ארי לי כי נדמית וגו' וכתוך עם טמא שפתים וגו' ויעף אלי אחד מן השרפים וכידו רצפה וכו' ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתוך וסר עונך וחטאתך תכופר. הנה ישעיה נכשל באמרי פיו שאמר על ישראל עם טמא שפתים, אבל לא הרגיש כלל שזה הוא חטא, ויעף אלי אחד מן השרפים שהוא מיכאל כמו שמבואר כאן באגדה זו, והמהרש"א בחי' אגדות כתב כי מיכאל הוא מצד החסד וגבריאל הוא מצד מדת הדין. ואני אומר ששם מורה על מרתם, מיכאל רמוז מי כאל, שמדריע גדולת הבורא שאין כמוהו, ולכן ראוי לתת החוטא על לבו ממי הוא מתרחק, ועל ידי הכרת גדולת הבורא ישוכ, זה תשובה מאהבה. וגבריאל שמו מורה על גבורת הבורא, שבידו לענוש החוטא וכידו להמית ולהחיות, וזהו תשובה מיראה. ויונתן תרגם וכידו רצפה ובפומיה ממלל, נלע"ד כוונתו שאין הפירוש כפשוטו שרצפה היינו נחלת מצד מדת הדין, אלא פירוש רצפה דיבור, ולכן תרגם ובפומיה ממלל, שמדריע גדולת הבורא. ובהו הרגיש ישעיה שחטא ושב בתשובה מאהבה, ובישר לו המלאך הנה נגע וכו' וסר עונך וחטאתך תכופר, הודיעו כי מה שצריך השב מיראה לעשות בשני פעמים פעל הנביא בפעם אחת, וסר העון, גם החטא שהוא השוגג תיכף יכופר.

ונשוב למאמר שבכאן, יען במאמר הקודם ביאר שבמזמור תהלה לדוד רמוז בו מדותיו של הקב"ה עם בני אדם, לזה בעושר וכל טוב ולזה בעוני ויסורים, וביארתי שהיסורים הם מקיימים ומעמידים אותנו שע"י זה שב בתשובה, ואמר כאן במאמר הזה שאעפ"כ לא תשוב שאין הפרש בין השב בתשובה בעודו בטובו שזה שב מאהבה, ובין השב ממורא יסורים, לא כן הוא וגדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו מיכאל כתיב ויעף וגו', היינו באחת, תיכף הוא עף למעלה ומתדבק בבוראו, וגבריאל כתיב ביה מועף ביעף, דהיינו בשמים, שצריך להכפיל תשובתו שני פעמים וכנ"ל.

רש"י בד"ה זה הסומך וכו', וסמיכת גאולה לתפלה רמזה דוד וכו'. לכאורה הוא שפת יתר בדברי רש"י ואין ענינו לכאן, ומה לנו אם דוד רמזה או ילפינן לה ממקום אחר. תראה על פי מה ששמעתי כילדותי מהמנוח הגאון החסיד מוהר"ר אלעזר זצ"ל בהיותו רב ור"מ בק"ק ברוד שדקדק בלשון רז"ל שאמרו הסומך גאולה לתפלה, והרי גאולה קודמת לתפלה, ועיקר הזהירות שלא יפסיק בינתים ותיכף יתפלל אחר שאמר גאל ישראל, וא"כ היה להם לומר הסומך תפלה לגאולה. ואמר הוא ז"ל לפי שבאמת ק"ש זמנה משיכיר בין תכלת וכו', ותפלה זמנה

ואמר אשרי מי שה' הוא אלקיו, שמדת הדין השולט בו הוא עצם הרחמים ומהפך מדת הדין לרחמים, והכל כמו שהזכרתי. ולכן אמר למה לא נאמר נו"ן באשרי, הלא באשרי רמז שאדרכה היסורים המה עצם הטוב והרחמים, ולמה לא נאמר בו נו"ן. ונתן טעם לפי שאינו דומה נפילה זו לשאר יסורים, ששאר יסורים עצם הקיום והעמידה, אבל בנפילה זו נאמר לא תוסיף קום.

ועל שהתנה שהאומרו ג' פעמים בכל יום, למה דוקא מספר זה, ורש"י פירש נגד שלש תפלות. ואומר אני שהנהגת הקב"ה עם בני אדם מתחלק לשלש מדות, מדת החסד, ומדת הדין, ועוד בה שלישיה שיתוף מדת הרחמים בדין, ועל פי שלש דרכים הללו מתחלקים הנהגת השם עם בריותיו, שיש שזוכה לעושר גדול וכבוד גדול וכל אשר לבו חפץ הוא משיג בלי מעכב ובלי טורח כלל, זה חסד. ויש להיפך כל ימי עני רעים מחוסר לחם וערום ויחף ומדוכא ביסורים, וזהו דין ומשפט. ויש דרך ממצע בינוני לא עני ולא עשיר. והנה היום מפיל ומאיר, ואמנם עיקר אורו בצהרים ועיקר החושך הוא חשכת לילה, ושאר עונות היום אינו מאיר כל כך בחוץ וגם אינו חושך. וזהו עונות שלש מדות הנזכרים, וזהו עונות שלש תפלות ערב ובוקר וצהריים, וראוי לכל אדם בכל מדה שמורד לו הקב"ה הרי מודה לו מאד. ולכן לזה רמוז האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום.

והנה חשכת לילה רומז ליסורים ומדת הדין, ועיקר חשכת לילה הוא חצות לילה ממש, כי מתחלת הלילה שהשמש שוקע עדיין אורו נשאר באויר עד שמתרחק בתכלית הריחוק וצל הארץ מפיל עלינו, ועיקר המרחק הוא בחצות לילה ממש, שאז השמש הוא ממש נגד רגלינו וכל עובי הארץ מפסיק בינינו, ותיכף אחר חצות הוא מתקרב לצד מזרח, באופן שעיקר המרחק הוא בחצי הלילה ממש. ולזה רמוז דוד [תהלים קי"ט, ס"א] חבלי רשעים עודוני חורתך לא שכחתי חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך, אמר זה על גלותו ורוב צרותיו מדואג ואחיתופל, ואמר חבלי רשעים עודוני, ואעפ"כ תורתך לא שכחתי, חצות לילה שאז הוא תוקף החושך, וזהו רמז לתוקף הצרות, אקום להודות לך על משפטי צדקך, על התנהגות המשפט הגמור נתן הודאה.

שם א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל וכו'. מאמר זה אין לו שייכות כאן, רק הזאיל שבעל המאמר הזה נזכר לעיל במאמר כל האומר תהלה לדוד וכו', וזהו מקומו כאן שמייירי בתפלות שאמר ר' יהושע בן לוי באמצע תקנום, והני ג' פעמים תהלה לדוד הוא כנגד ג' תפלות. וזהו כוונת רש"י בד"ה ג' פעמים כנגד ג' תפלות, שרצה ליתן טעם על קביעת מאמר הזה כאן, ולכן הביא ג"כ מאמר הזה גדול מה שנאמר וכו' כדי לסמכו למאמרו הנ"ל.

ועיין כעין יעקב בהכותב, ואני אומר שגם המאמרים שייכי זה לזה, לפי שמצינו שני מיני תשובה, דהיינו תשובה מאהבה ותשובה מיראה, וההפרש ביניהם שכזה זדונות נעשו כזכיות זה זדונות נעשו כשגגות. ואמנם בדרושי תוכחת מוסר אשר לנו [דרושי הצל"ח דרוש ג'] ביארנו שגם ע"י תשובה מיראה שנעשו שגגות, היינו תיכף אחר התשובה, אכן כשחחר אחר כך ועושה שנית תשובה שוב הרי הוא מאהבה ונעשו זכיות. וכיארנו מזה הפסוקים שובה ישראל וגו' כי כשלת בעונך [הושע י"ד, י"ב], דהיינו שנשאר שוגג וכמו שדרשו רז"ל [יומא פ"ו ע"ב], ואמר אח"כ הנביא קחו עמכם וגו' ושובו וגו' אמרו אליו כל

76

←

ספר

זכרון יהושע

שׁוֹשְׁנִים לְקוּמֵי דְבָרִים, פִּירוּשִׁים נְחֻמִּים, מַעַט הַכֹּמֶת וְרַב
 הַאִיכּוֹת יִקְרִים, יִקְרַם מִפּוֹ וּמִפְּנִינִים, חִדּוּשִׁים עֲרִיבִים
 וּמִתִּיקִים, אֲשֶׁר דִּלָּה דִלָּה מִמֵּים עֲמֻקִּים, וַיֵּצֵאוּ מִפֶּה קְדוֹשׁ סְבֵא
 קְדִישָׁא גְבֵרָא רַבָּה הִיא הֵרֵב הַגְּאוֹן הַצְּדִיק הַמְּפֹרָסִם מִפֶּת
 הַדּוֹר כֵּהֵן לֹאֵל עֲלִיוֹן קְדוֹשׁ וּפְדוּר כִּיִּק אֲאֻזִּיק מִרִּין רַבִּיעַ
 יְהוֹשֻׁעַ הַעֲשִׂירֵי הַכְּהֵן זְעֵרָהּ שְׁהִי אֲפִיד דְּקִיק קֶאֱפִישׁ
 גְּדוֹלָה וְהַגְּלִילִי זִיעַ וְעֵבִי.

וְהִנְהוּ מֵאֲמָרִים, אֲשֶׁר הִי נְפֹרִים, עֲכָשׁוּ יְהִי מִמּוֹדֵרִים, בְּסִפְרֵי
 לְעֶרְךָ שְׁעָרִים, בְּלִשׁוֹן צַח וְנָקִי הֵמָּה מִתּוֹבְרִים, וּפִירוּשׁ
 לְהַכִּין כְּטוֹב מַעֲסָם מְנַהֲגִיו הַיִּשְׂרָאֵלִים, וְגַם תּוֹלְדוֹתָיו מִימֵי הַנְּעוּרִים,
 וְעִבּוּדָתוֹ לְשָׁמַיִם וְאִיזָה מַעֲשֵׂה מְפֹרִים, וְגַם יַעֲתוּ לִירוּשָׁלַיִם עִיר
 הַגְּבוּרִים, כּוֹלֵם בִּיחָד נְצֻמִּים, אֲשֶׁר נִלְקָטִים וְנִסְדָּרִים, עַל יְדֵי נִכְרוֹ
 הַצֵּעִיר הַמוֹצִיא לְאוֹר וְגִדְפָם בְּשַׁנַּת זְכָרוֹן יְהוֹשֻׁעַ יִיא לְסִיגָה
 הַקִּי בֶן צִיּוֹן וְוִיִּים בְּלֵאֲמֹרֵי הַגְּהִי צַ מוֹהֲרִיא שְׁלִימִיא רַב
 וּמְגִיד רַחֲמֵיִשׁ בְּבִהַכְּנִים הַגְּדוֹלָה דְּקִיק מוֹנְקֶאֱמִישׁ יֵצֵאוּ.

בילגורייא

17

לפנמו כי חין לדיק בארץ אשר יעשה טוב
 ולא יחטא כחייב אולי יש לו איזה חטא
 ואשמת עון כדרך הלדיקי אמת שמועטין
 אה עלמן ויודע שמוליכין אותו לפני מלך
 מלכי המלכים הקב"ה שאינו יכול לפייסו
 בדברים ולשחדו במוון, ולא עוד אפילו
 אם תמלא לומר שאזכה בדין שלי, הא יש
 לפני שני דרכים אחד של גיהנם ואחד של
 ג"ע ולריד לעבור באחד מהן כדברי הרי"ף
 הנ"ל הא יש לי תלמידים ונוי יודע איך
 הם, שלא אלטרך לילך דרך גיהנם עבור
 אחד מהם וזה הטעם שבכה, וזה שמוכן
 שפיר בטיב שבקשו התלמידים נואחו שיברכם
 כיון שראו שהוא ירא אולי נמלא אחד מהם
 שאינו בשלימות ויברכם ברכה כזה שנוביא
 הגמרא שם נוקדם מתלמידי ר' אליעזר
 עיי"ש שאמרו שנוכה לחיי עוה"ב, וזה
 שבידך אותם בטיב שיהי' להם מורא שמים
 כמורא בשר ודם ועיי' יהיו בשלמות בכל
 הדרכים והוא לא הולך לפחוד עוד
 עבורם וממילא מתורץ שפיר כל הדקדוקים
 בגמרא הנ"ל:

ובזה יש להבין גם הגמרא שהחלנו

כי מי שהוא איש כזה שנהנה מאחרים
 חסרון מלד אחד שאולי ילטרך עבורם
 לעבור בעמק הבכה, ומעלה מלד
 השני כיון שמת אדם, נעשה חפשי מן
 המלות, ואיש כזה יוכל לעשות טובה ולהיות
 נשפיע לזולתו גם בעוה"ב כנ"ל, ולזה
 עלה נכונה שיהי' הכל רק מעלה שיהב
 לומר תוכחה ודברי מוסר ללמד אותן אנשים
 את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה
 אשר יעשו והוא דרכי החיים דרך החורה
 שנקרא טוב וממילא טוב יהי' לו, וזה
 שאמר רבי חיוו הוא דרך ישרה שיבור לו
 האדם, ר"ל האדם בה' המרמו על אדם
 כזה שעומד במעלה רמה ולומד עם אחרים
 ונהנה מאחס, ובכל זאת איך יוכל לבחור
 דרך, ישראל לוי לג"ע כנ"ל יאהב את
 התוכחות ועיי' יגרום טובה וברכה ונחם
 רוח כנ"ל, וזה שמביא הגמרא ראי' מן
 הנקרא ולמוכיחים ינעם, עיי' שיראה
 לעשות פעולה שעליהם תבא ברכת, טוב
 ואין טוב אלא חורה והיינו שילמדם שילכו
 בדרך החורה והישרה ממילא טוב יהי' לו
 ולכל העולם כנ"ל והבין:

ערך תשובה.

7c. (ח) ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא
 אלי ויגישו, ויאמר
 אני יוסף אחיכם אשר מברתם אותי
 מצרימה, ברש"י ז"ל קרא להם בלשון רכה
 ותחנונים, ויל"ד איך נשנוע מזה שאמר להם
 שזכרו אותי, שאמר להם זאת בלשון
 רכה ותחנונים, והכי זה לשון רכה ותחנונים
 שהזכיר להם עוונם, ועוד הלא בקרא
 הקודם אמר להם פעם אחת אני יוסף
 העוד אבי חי ומה כפל כאן עוד הפעם
 אני יוסף והוכיף תיבות אשר נוכרתם אותי:
 ויש לתרץ כך, כי לכאורה קשה איך
 היה מותר ליוסף לזכור להם החטא
 שמכנו אותו הלא כיון שאמרו לפניו מה
 גאמר לאדוני וגו' האלהים מלא עון עבדיך

נראה בעליל שטעו תשובה ומרטה על
 מכירת יוסף כי לדקו עליהם את הדין
 שמחמת שמכרו את אחיהם לעבד לכך
 נתפסו הם להיות עבדים ועיי' ברש"י שם,
 ומעשה איך הזכיר להם החטא הא אמרו
 חכמו"ל אסור לומר לבעל תשובה זכור
 מעשיך הראשונים;
 אמנם כן יש לומר סברא כי גודע
 דברי חכמו"ל ההפרש בין עושין
 תשובה מאהבה לעושין תשובה מיראה, כי
 אם עושה תשובה מיראה נעשו זדונות רק
 כשגגות, ובעושה תשובה מאהבה נעשו כזכות,
 ומעשה הסברא נוחת שפיר באם עושה
 תשובה רק מיראה דאז נעשו לו רק כשגגות
 שפיר אסור לזכור לבעל תשובה מעשיו.

כי עדיין מסוה הבישה על פניו אם מוזכרין לו מעשיו כי עוד שגגה בידו, ושונג נמי לריבה כפרה, לא כן ~~הוא~~ אם עושה תשובה מאהבה אז נמחק כל העון כלו, שפיר יכולין לזכור לו החטא ג"כ כי אין לו בושה מן החטא כי אדרבא מן החטא נעשה מלוא ולמה יבוש, כנודע דברי קדשו של הבעל קדושה לוי על הקרא ולקחתם לכם ביום הראשון, והקשה הטור אר"ח בס"י תקפ"א בשם ר' חננאל ובי ראשון הוא הלא ע"ו הוא, אלא ראשון לחשבון עונות, וכחז כי ר"ה ויה"כ הוא תשובה מיראה, וסוכות הוא תשובה מאהבה, ונעשו מכל הבעירות זכיות ולכך מחשבין עונות כדי לידע כמה מלות יש לו, וזה שאמר להם יוה"ק דייקא אשר מכרתם אותי, כי שמוע שאמרו מה נאמר לאדוני מה נדבר ומה נלמדק, האלהים מלא אה עון עבדיך הנני עבדים לאדוני וקבלו על עצמם אה הדין ועשו תשובה וחרטה הזכיר להם דייקא החטא אשר מכרתם אותי מלרימה ובטוח אני שעשייתם תשובה הגונה ואין עליכם עוד שום אשמת עון, וזה האות שרשאי אני להזכיר לכם העון, כי בלעדי זאת שאם עוד עליכם חלילה חרפת עון לא הייתי רשאי להזכיר לכם העון לפניכם, וזה דייקא כתב רש"י ז"ל שהות רבה ותחנינים כיון שהזכיר להם העון מכירה בזה הראה להם שהם בעיניו לדיקים שעשו תשובה בהגון מאהבה ושפיר יוכל להזכירם שאינם לריבים ליבוש מונו, וכאשר אמר להם אח"כ ועתה אל תעלצו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם ככ"ל:

[א"ה. והנה] להבין דבריו הקדושים לכאורה כיון שהיו בעת לרה וגחפסו כנגבים על ידי הנביע, ואף אם התחרטו חרטה על חטאם שמכרו את אחיהם הרי הוא רק מחמת יראת העונש, ולא תשובה מאהבה וממה ידע יוסף כי אחיו עשו תשובה מאהבה בטיב להיות להם העבירה לזכות:

אולם יש לומר בטיב שלדקו דבריו הקדושים בהקדם דברי הל"ח על דברי חזקוני (ברכות ד') א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יומר ממה שנאמר בגבריאל, דאלו במיכאל כתיב ויעף אלי אחד מן השרפים [ישעי' ה'] ואלו גבי גבריאל כתיב [דניאל ט'] והא"ש בגבריאל אשר ראיתי בחזון בהחלה מועף ביעף, ופרש"י שם בשתי פריחות, ופירש הל"ח בטיב פעם ודעת לפי שמלינו שני מוני תשובה יש, דהיינו תשובה מאהבה ותשובה מירא', והפירש ביניהם שבזה זדונות נעשו כזכיות וזה זדונות נעשו כשגגות, אמנם → כן. זה שעי' תשובה מיראה נעשו כשגגות היינו אם לא עשה רק פעם אחת תשובה מיראה, אכן כשחוזר לח"כ ועושה שנית תשובה אף שהוא ג"כ רק מיראה מוכ"נו הרי הוא כתשובה מאהבה יתשב ונעשה זכיות, וגמולא מה שזוכה בתשובה מאהבה, יוכל לבא ג"כ ע"י תשובה מיראה ורק החילוק הוא שעי' תשובה מאהבה זוכה לזה בפעם ראשון, ובתשובה מיראה לריך לכפול, וזהו שמפרש כוונת הגמרא הג"ל כי המהרש"א בח"א כתב כי מיכאל הוא מלך המסד, וגבריאל הוא מלך מודה"ד, ושמוס מורה על מרחם, כי מיכאל רנוז שתי חיבות מו — כאל שמודיע גדולא הבורא שאין כמוהו, ולכן ראוי לתת החוטא על לבו מוני הוא מרחק ע"י חטא זה שעשה, ואם ע"י הכרת גדולת הבורא ישוב, זהו תשובה מאהבה, וגבריאל שמו מורה על גבורת הבורא שבידו לענוש החוטא ובידו להמית ולהחיות וזהו תשובה מיראה, וזהו שאמר הגמרא גדול מ"ש במיכאל יותר ממ"ש בגבריאל, דאלו מיכאל כתיב ויעף אלי אחד וגו' היינו באחת, חיבא הוא טף למעלה ומתדבק בכוראו כיון שהוא מורה על תשובה מאהבה ופעם אחת שעשה תשובה סני, וגבריאל כתיב ביה מועף ביעף דהיינו בשמים שלריך להכפיל תשובתו שני פעמים כיון שהוא מורה על תשובה מיראה ולכך לריך בשמים: ובה

18

זכרון ערך תשובה יהושע מז 31

19

ובזה ביאר הפסוקים שובה ישראל וגו' כי כשלת בעונך, ובגמרא הקשה כושל הוא שוגג, עון הוא מזיד, אלא עיי שנושה תשובה נעשה ממזיד שוגג והוא דייקא רק מתשובה מחמת יראה, ולזה אמר הגביה אח"כ קחו עמכם דברים ושובו אל ה', עוד הפעם, הגם שהוא רק מחמת יראה, הא הוי שני פעמים ואז אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב דהיינו שנהפך לטוב ולזכות כי תשובה מיראה א"ס עושה שני פעמים תשובה, נמחק כל העון ונעשה זכיות כמו שנושה תשובה מאהבה פעם אחת ודפח"ח:

ובזה שמעתי מכ"ק האמור הגה"ל מוהר"א שליט"א לפרש דברי הירושלמי מובא בחוס' מס' ראש השנה (דף ט"ז ע"ב) ד"ה כדי לערבב השטן; כתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כתב הירושלמי כד שמע קול שופר זימנא חדא בהיל ולא בהיל [בהיל הוא לשון פחד ומורא שהשטן מפחד מקול השופר] וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שופרא דיתקע בשופר גדול ומטא זימני' למחבלע ומחערבב ולית ל' פנאי למעבד קטגוריא עיי"ש, ולכאורה הלשון בהיל ולא בהיל אינו מובן כי א"ס מפחד למה אינו מפחד, ועוד מדוע בפעם השנית מפחד. לגמרי יותר מפעם ראשון, ואמר לפרש בסברת הלל"ח הג"ל כי הנה נודע דברי הרמב"ם דפשיטת טעם תק"ש לעורר לתשובה, כנאמר עוררו ישנים משנתכם, וכאשר האדם שומע קול השופר יעורר לתשובה כנאמר יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו, אולם באמת התשובה שנושה האיש עיי תק"ש הוא רק נוחמת יראה כי אימת הדין עליו כי ספרי חיים ומתים פתוחים, ולזה כאשר שמע השטן פעם ראשונה שתוקטין בשופר בהיל ולא בהיל כלומר בהיל קלת כי מפחד שהאדם יעורר לתשובה עיי השופר ורלונו שלא יעשה שום אדם תשובה, אולם לא בהיל כל כך כי אמר אף שיטעם תשובה מחמת קול השופר, פוא רק מחמת יראה כי החרדה והפחד

מעורר האדם לתשובה והוי רק מיראה ועדיין נשאר שגג, אולם כאשר שמע השטן פעם שנית תקיעת שופר מחערבב ולית ל' פנאי למעבד קטגוריא כי כדברי הלל"ח הג"ל אף שנושה תשובה רק מיראה הא א"ס יעשה תשובה שני פעמים יב"ח נחשב כתשובה מאהבה ונמחק כל העון, ולכך חושב השטן שמטא זימניה למחבלע דכיון שישראל עושים תשובה כהונן ועוטה יתהפכו לזכיות אחיירא שיגיע זמן הגאולה והוא יתבטל לגמרי:

וזה יש לומר כאן ג"כ סברא ההוא אלל יוסף, כיון ששמע שני פעמים שהתחרטו על שמכרו אותו, פעם ראשונה נאמר בפ' מקץ ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו לרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הלה הזאת, והם אמרו זאת בפניו כי לא ידעו כי שמע יוסף כי המליץ בינוחם, ובפעם שנית אמרו בפניו מה נאמר ומה נדבר וגו' האלהים מלא את עון עבדיך כפירוש רש"י, כאן מלא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו, וממילא נחשב כתשובה מאהבה ושפיר היה יכול לומר להם אשר מכרתם אותי הנה, כדברי זקנינו הג"ל דאף א"ס נימא שטשו תשובה רק מיראה מ"מ כרי עשו שתי פעמים תשובה והוא כמו תשובה מאהבה ומותר להזכיר להם העון כג"ל והוא כפקוד ופרח:

ועתה עלה בדעתי בזה לפרש קושיה המפורשים סמירת המימרות כגמרא שבת (דף קי"ח) אמר יהודא אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון וכו' משמע שח יום השבת די, ור' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי אמר אלמלי משמרים ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים שנאמר כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתוהי, וכתיב בתריה והביאותים אל הר קדשי וגו' [ישע"י ג'ו] הרי שתי שבתות לריבים לשמור [ושיין צעין יעקב ובפרש"י שם תרולים

20

והמחשבות הטובות של התשובה מאהבה
 הקב"ה מלרפן לטוב ונעשו לו זכויות,
 אבל אם עושה התשובה מיראה או אין
 כאן מחשבה טובה שחלטרף לטוב שהרי
 מפני פחד העונש ומורא הפורעניות הוא
 שב, וכל מה שעושה הוא רק למען
 טובתו לכל ילכד בפת יוקשים, על כן
 העבירה נשארה לו להחשב כשגגה מפני
 שאבד זמנו ולא עשה טוב:

ובזה יש להבין המאמר [באבות פרק ד']
 רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה
 מלוא אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר
 עבירה אחת קונה לו קטגור אחד, לכאורה
 קשה אמאי המלוא ועבירה בסוג אחד
 שבמלוא קונה פרקליט אחד ובעבירה ג"כ
 אחד הא במלוא הקב"ה מלרף המחשבה
 למעשה והיה לו לקנות ב' פרקליטין,
 אחד במחשבה ואחד במעשה כי המחשבה
 טובה ג"כ מלרף לנעשה, אלא כוונת
 המשנה דהא תינתא אחס עושה ומוקיים
 המלוא בשעת עשי' במחשבה ובמעשה
 בוודאי קונה לו ב' פרקליטין, אמנם
 אפשר שלא קיים המלוא במעשה כדאיחא
 בגמ' (ברכות ו') חשב אדם לעשות מלוא
 ונאנס ולא עשאה מצלה עליו הכתוב כאלו
 עשאה, ובמחשבה טובה בלבד קונה לו
 פרקליט אחד, ובעבירה אין קונה קטגור
 עד שיעבור העבירה בעשייתה, כי בעבירה
 אין הקב"ה מלרף מחשבה למעשה, וזה
 מדויק בלשון המשנה שאמר החנא כל
 העושה מלוא כלומר במחשבה ולא נאמר
 כל המקיים מלוא רק עושה כלשון הגמרא
 חשב אדם לעשות אז רק מחשבה טובה
 מלרפה למעשה קונה לו רק פרקליט אחד,
 ובעבירה דייקא העובר עבירה במעשה קונה
 לו קטגור אחד ונמלא שניהם שוין לא כן
 בעשיית המלוא ממש יש גם המחשבה וזה
 שמסיים המשנה תשובה ומעשים טובים
 שמקיים האדם בפועל ממש יש מכל מלוא
 שני פרקליטים והוא כחרים בפני הפורעניות
 לשמרו מכל רע כחרים ומגן שומר האיש
 מהחץ של השוגא הבא עליו. ודייקא תשובה

כזה

חרולים ע"ן הרבה] אולם כפי הקדמת
 הל"ח הנ"ל מובן שפיר בטיב כי זאת
 ידוע ששבת בלא תשובה שבת מה מהני
 כדברי הטו"ז ריש ה' שבת, וע"כ רק
 שבת עם תשובה מועיל ולכן באמת אם
 עושה תשובה מאהבה די בשבת אחת,
 אולם לאו כל אדם זוכה לזה שיטעם תשובה
 כזו, ועושה רק תשובה מיראה וע"כ לריך
 לשהי שבתות כג"ל שרק ע"י זה נמחק כל
 העון ונכפוף לזכויות כי בפעם אחת נחשב
 רק כשגגות ועדיין חטא שוגג בידו, ולכן
 לריך לשתי שבתות לשמרון כהלכתן ואז מיד
 נגאלים כיה"ר]:

(ב) **במ"ו** יומא (דף פ"ו) אומר ריש לקיש
 גדולה תשובה שזדונות נעשות
 לו כשגגות שנאמר טובה ישראל עד ה'
 אלהיך כי כשלת בעונך האי עון מזיד
 הוא וקרי ליה מכשול, ופריך הגמרא
 איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות
 נעשו לו כזכויות שנאמר ובשוב רשע מרשעתו
 ועשה משפט ולדקה עליהם חיה יחי', לא
 קשיא כאן מאהבה כאן מיראה, העושה
 תשובה מיראה זדונות נעשו לו כשגגות
 אבל העושה תשובה מאהבה זדונות נעשו
 לו כזכויות, וראוי לדקדק שאם איש ישראל
 ילכד בנפשו לשוב בתשובה שלימה לפני
 ה' ויטיב דרכיו לבקש אהבה לקבל עליו
 עול המלות ולעזוב דרך רשע הא תינת
 דעון עלמו נמחק ולא יזכירו לו כלל
 פשעיו הראשונים, אבל למה בתשובה
 יואהבה נעשו הזדונות זכויות מה זה להשחכר
 על ידי החטא שעשה ושב ממנו, ויש
 לומר דאיחא במס' קידושין (דף ל"ט)
 דמחשבה טובה הקב"ה מלרפה למעשה,
 אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מלרפה
 למעשה, ולכן מפני זה כשאדם עושה
 עבירה במחשבה ובמעשה השי"ת בחסדו
 אינו שוקל המחשבה לרעה ונשאר רק
 פמעשה, והנה אחר כך כשעושה תשובה
 במחשבה ומטיב דרכיו במפעלים טובים
 ומחשבות לבו יטהר, אז מועיל מעשה
 פקוב של התשובה למחוח מעשה העבירה,

ספר יטב לב

על חמשה חומשי תורה
חלק שני
ויקרא במדבר דברים

חכינו גם חקרו כ"ק חרב הנאון חקרוש הספורטם צדיק יסוד עולם,
אור ישראל וקדושו רכבו ופרשו סופת הדרך סאור חגולה
מרו יקותיאל יהודא מייטלבוים וצוקלהדיה

אכ"ד דק"ק פינקס יצ"ז

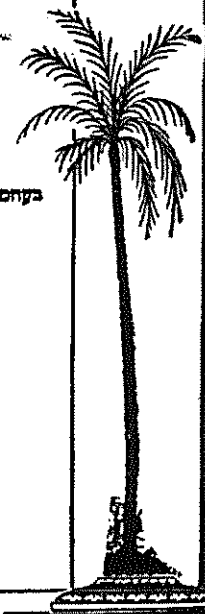
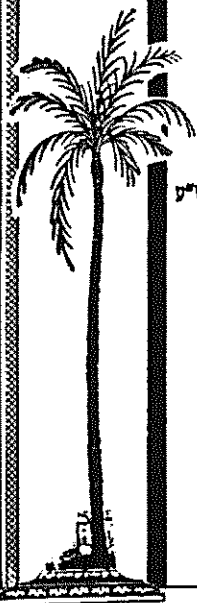
בקהמ"ה סת"ק יטב סנים, וסח"ק רב טוב עז"ת, חולית אבני צדק על דהש"ק
וי"ע ועכ"י.

- חלק ראשון -

נרסס מחוש צ"י נבד תתון המנבר הקדוש ולהיה היה הרהיה בנסיק כסיה
סח"ר אפרים יסוף רוב אשכנזי שלימ"א

בהוצאת בית סתור הוצאת ספרים, ורשלים
205 וילסון סטריט, ברזלית, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות עשרים וחמשליצירה
הוצאה חדשה ומהודרת

22

שיהי' טוב לנו ונחי' עלמינו בלחם ומזון כהיום הזה
 ולדקה תהי' לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת
 ליראה אותו לטוב לנו ולחיותינו באותו שעה לפני ה'א
 ועיי' צירוף של חדש אלול הוא יולא מתקרא קודם זה
 ולדק"ה תהי"ה לגי' כיי כנודע, כי כן דרך של בני העלי'
 בעלי שכל לאכיל לשובע נפשם במחשבו' קדושו' וטהורו'
 לפני ה' ובזה מתקנים העבר כמ"ס ליראה את ה'א לטוב
 לנו וגו' לחיותינו וגו' ולדקה תהי' לנו כי נשמר לעשות
 היינו לחקן :

וע"ד הפשוט ירמוז הצירוף למה שנוהגין באלול לעשות
 משמורות והעיקר לפשפש אז במעשיו וכמו שפי'
 רבינו הק' מהר"ה זלה"ה מוידטטוב והי' לנו הלילה
 משמר לשון משמרה ומסננת למבדק בחושבנא וזהו ולדקה
 תהי' לנו כי נשמר (ר"ל נעשה משמורות וגם משמרת
 ומסננת ונבדק עלמינו) לעשות את כל המצו' הזאת לא
 להנאותינו כ"א לפני ה' אלקינו כאשר לינו והבן :

לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום וגו' הי'
 מרגלא בפי מוה"ה לפרש כי הבטיחנו ית' כאשר
 נטוב אליו יגאלנו ושורש החשובה הוא החרטה והוידוי
 ועזיבת החטא והנה החרטה וכן וידוי מצוי בימי הגורא'
 רק עזיבת החטא הוא קושי המליאות כי אחר עבור ימים
 הנוראים ישוב למעשיו הראשונים וזש"ה מנעי קולך
 מצני כי יש שכר לפעולתך וש"ה א"כ מדוע עדיין לא
 בא בן ישי עז"א ושבו בניס לגבולם כי אחרי הימים
 האלה שבים למעשיהם וגבולם וז"ש לא תעשון ככל אשר
 אנחנו עושים פה היום וגו' כי העיקר הוא עזיבת החטא
 וראי' לדבר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל
 הנחלה וגו' עכ"ד הלא הוא כחוב צם' ישמח משה באורך
 עיי"ש, והנה שפתי לא אכלא כי אחר שא' דבר זה בש"ק
 בהעודה שליטית ליה על אבא מארי הגאון הלדיק מוה'
 אלעזר ניסן זלה"ה בהיותו שם לומר לפניו דברי תורה,
 ואמר אבא מארי זלה"ה פי' הפסוק צפ"ו שמו ושמת
 וגו' למען ייטב לך ולבניך אחריך וגו' דקשה וכי הית'
 עמל"פ וכ"כ קשה לעיל פ' ואתחנן שמע אל החוקים וגו'
 אשר אנכי תלמד אחכם לעשות למען תחיו וגו', הלא
 הענין שמהה הי' תלמד להם דבר חדש שגם זה עבודה
 צורך גבוה היא להשלים רצונו ית' החפץ החיי' להחיות
 לישראל כי מקור הטוב רופא להטיב [וכמו שפי' מוה"ה
 הגמ' פ"ק דר"ה אהא דכורש החמין דא' די להון מהקרבין
 ניתוחין וגו' ומללין לחיי מלכא ובנוהי ופריך הא תנן

האומר הלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני הרי זה לדיק
 גמור ומשני כאן בישראל כאן באו"ה כלו' בישראל זה
 רצונו ית' שיחי' בני וא"כ זה עלמו עבודה להשלי' רצונו
 ית' כאן באו"ה כדכתי' ומשלם לשונאיו אל פניו :

7 וז"ש אנכי תלמד אחכם לעשות למען תחיו וי"ש כאן
 שמור ושמתה וגו' למען ייטב לך וגו' (ואין זה
 עמל"פ) כי (בזה עלמו שייטיב לך) תעשה הטוב והישר
 בעיני ה'א שזה רצונו ית' כמאמרם שכר מצוה הוא
 עצמה מצוה עיי' חורף דברי אבי זלה"ה כפי העולה
 בזכרוני, אח"כ כוה עלי לאמר לפניהם ל"ת [ואמר לי
 הטעם כי אחז"ל כל מי שבנו וב"ב ת"ח אין התורה
 פוסקת מוצעו והחוט המשולש לא במהרה ינתק כדכתי'
 ודברי אשר שמתי צפוך לא ימוש מפוך ומפי זרעך
 ומפי זרע זרעך אז א' ה' מעתה וע"ע ואחז"ל דהיינו
 ברואין זא"ז ופי' הוא דהיינו מכירין עיי' ששומעין דברי
 תורה זה מזה] אז עניתי ואמרתי מה שעלה בלבי לפרש
 שני הכתובים הבאים כא' כדברים האלה, והוא כי ידוע
 דאית יראה תתאה יראת עונש ויראה עלאה שירא
 מרוממותו ותעלה וההבדל הוא כי מי שעובד רק מנח
 יראת העונש ויראהת השכר הרי זה עובד את עלמו וע"כ
 אמרו אל תהי' כעבדים המשמשים עמל"פ דאין זה עבודה
 אמיתית משא"כ אם עובד מיראת רוממותו יתעל' וכונתו
 זכה בלתי לעשות כ"ר לשמו ית' זה עובד עבודה אמיתית
 והמובחן לזה להכיר ערכו וכונתו אם הוא זכה וללולה
 בלתי לה' לבדו או כונתו ללירך עלמו, הוא כי בהיות
 כונתו זכה וללולה בעבודתו אמת יקום על מעמדו ולא
 יפול ממנו כי שפת אמת תכון לעד משא"כ אם כונתו
 לעלמו להעשיר בעוה"ז או לשם שכר בעוה"ב או מיראת
 העונש אז איננו במעמד א' כ"א פעם יולא כצדק חלו
 ופעם יפול הנפול ממנו וההבוננת על מקומו ואיננו כי
 עיי' נאמר ועד ארגיעה לשון סקר וזש"ה אל תיגע
 להעשיר שלא תאמר אקרא בשביל שאהי' עשיר בעוה"ז
 או בעוה"ב ושמת תאמר כי לפעמים אין אדם מבין על
 עלמו עומק מחשבתו מה הוא אם זכה או לא עז"א
 מבינתך [של עמך] חדל (מעבודה ע"מ להעשיר) כי
 הסימן לזה התעיק עיניך בו ואיננו כי עשה יעשה לו
 כנפי' וגו' כלו' שאינו דבר המתקיים זה לאות כי אינה
 עבודה זכה ואמיתית עוד הבדל מצואר בספרים כי מי
 שיראתו ועבודתו מנח שכר ועונש ואיננה רלונית כ"א
 הכרחית אינו מורישה לבניו אחריו כי עבודה כזו לא

יורה

יורק תכלי אל כלי משא"כ עבודה רלונית מירא' רוממותו יתב' ומתהבחו אותו ית' האב זוכה לבניו ולדורותיו אחריו ברית עולם וזש"ה מי יתן והי' לבבם זה להם ליראה אותו דייקא לא יראת עונש כ"א יראה מרוממותו ית' אז תהי' יראתם כל הימים אשר המה חיים וגם למען ייטב להם ולבניהם לעולם כי ינחילו יראתם אל בניהם לדור דורות וזה שנא' מתהלך בחומו לדיק אשרי בניו אחריו עכ"ד (וכבר כתבתי בזה בפ' נח) וזש"ה יראת ה' טהורה (דייקא) עומדת לעד לדורות וז"ש ראשית הבמה יראת ה' (דייקא) שכל טוב וגו' תהלתו (כי יראה זו) עומדת לעד כאמור. [וזה נ"ל פי' הכחוז פנו דרך ה' ממחשבות בלתי רציית ישרו בערבה מסילה [בלבבכי] לאלקינו וגו' כלי' לשם אלקינו ולא עמליש מטעם כל הצפר חזיר וכל השדו דייקא לעבד לגרמי' כליץ השדה יבש חזר כבל לץ וגו' כלומר שאינו דבר המתקיי' ודבר אלקינו מה שהוא לשם אלקינו יקום לעולם לו ולורעו אחריו ע"ע] עוד הבדל יש כי העושה לשמה עבודתו פרתח לעילא משא"כ שלא לשמה לא פרתח לעילא ודבר זה למדנו ממה שא' חז"ל כתיב מעל שמים חסדך וכתיב עד שמים חסדך כאן בעושים לשמה כאן בעושים שלא לשמה כוונתם בעושים לשמה פרתח לעילא ועושה תיקונים ויחידים בעולם העליון מעל שמים חסדך אבל בעושים שלא לשמה לא פרתח לעילא עד שמים חסדך שברו בעוה"ז וכלכתי' אורך ימים (בעולם שכולו ארוך) בימינה לשמה בשמאלה (שלא לשמה) עושר וכבוד בעוה"ז :

א"י שמיר ושמעת למען ייטב לך דקשה וכי מותר ע"מ לקבל פרס ויבואר ע"ד דלוי' בזה"ק נעשה מדברי תורה ונשמע מד"ס ואי' בס' שבט מירא'ל על תהלים דעל מלות שהם מד"ס שהוסיפו חכמים יותר מהחיווב יש שכר עוה"ז ומותר עמל"פ וז"ש שמור ושמעת לד"ס אח כל הדברים האלה (שא' חכמים) אשר אנכי מליך (לשמוע) מלא חסור כדלוי' פ"ב דשבת למען ייטב לך ולבניך וגו' כי תעשה הטוב והישר לפניו משוה"ד יותר מהחיווב והבן :

הבה תכ"ה וגו' לפי חרב פ"שיי אם איך יוכל להמיתם במיתה הכחובה בהם כו' כלי' בשם זכ"ה הכחוב כאן שבו הרג משה את המלך או המיתם באחרת שמעתי ונכון :

בנים אחס וגו' ולא תשימו קרחה (כי רק) בין שיניכ"ס למח אבל באמת לדיקים עידם חיים וקיימים כי עם קדיש אתה וגו' מה קדוש לעולם קיים כו' ולא מיבעי' מבח הנשמה כ"א גם הגוף כי לא תאכל כל תועבה עי' בזה"ק ויהי דף רמ"ה ע"ב :

וע"ד דרוש יאמר בהקדם כי לירוף של חדש אלול יולא מפסוק ילדק"ך תהיי"ך לנ"ך כ"י נשמר לעשות ויש להבין ענין פסוק זה לאלול, ונ"ל כי שלשים יום קודם שואלין וירושן מענינים של יום הבא כנודע ע"כ מ"ח אלול נוהגין להרבות בחפלה ותחנונים ישי' ביום ה' ר"ה מ"ש המחבר והנה בקשתנו בימים הבאים זכרנו לחיים וגו' וכתבנו בספר החיים למענך וגו' כתבנו בס' פרנסה וכלכלה ולפי פשוטן אנו מבקשי' לורכי עלמינו למענינו וכבר תבאר בחיקוני' לוחין כו' הב לנו חיי הב לנו מזונא אבל כבר ענינו ואמרנו לזה כי אין הכוונה למענינו כ"א למענו ית' שהיא חפץ בחיים ומקור הטוב רוצה להטיב ולהשפיע בנו חיי ומזונא ופרנסה ואנו מבקשים ע"ז כדי למלאות רצונו ית' ולמען נוכל לעבדו ית' ולעשות מצות ומעשי' דק' וגמ"ח וז"ש זכרנו לחיים בשביל שאתה מליך חפץ בחיים וכתבנו וגו' למענך וגו' וכבר אמרו עושה דקה בכ"ע זה הון ומפרנס אשתו ובניו והיינו כיון שזן ומפרנס אותם ומדריכס בדרך ישרה על התורה והעבודה נחשב דקה אם שנתאה שעושה לעצמו כיון שהכוונה לשמו ית' וז"ש ודקה תהיה לנו כי נשמר לעשות וגו' כלי' גם מה שאנו מבקשי' או עושי' לנו לצורך עלמינו נחשב לדקה וזכות לאשר הכוונה כי נשמר לעשות אח כל המצוה וגו' ולזה ענין זה לאלול הקדמה

י"ש לא תעשין ככל אשר אנחנו עושים פה שנאמר כאן (ולא פרתח לעילא) היום דייקא אבל למחר איננו במקומו כי אינו מחקיים ארץ כל הישר בעינו דייקא להנחת עצמי היינו אהבת שכר ויראת העונש וכדומה והמופת לזה כי לא באחס ע"ע אל המנוח' לנוח מאויב הפנימי היצ"ר ואל הנחלה וגו' להנחיל לבניכס אחרים יראתכם ועברתם וגו' וישבחתם בארץ וגו' אירא דל"י תכתי' ביראת ה' הוא חכמה אז והניח לכם וגו' וז"ש שמור ושמעת וגו' על אופן למען ייטב לך ולבניך אחרך והוא כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך כלי' שלא תעשה בשביל שיר בעיניך להנאהך כ"א בשביל שהוא טוב וישר בעיני ה"א וכו' כמאמרם אהב האמת באשר הוא אמת אז ייטב לך ולבניך אחרך כאמור והבן ות"ל היטב בעיניהם :

ישמח משה כמתנת חלקו

ספר

ישמח משה

על ספר

ויקרא במדבר

דברים

הכינו וגם תקרו כבוד הרב הגאון הגדול חריף ובקי הצדיק הקדוש, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, אור ישראל וקדושו, רכבו ופרשו, מאור הגולה

מו"ה משה איש האלהים מייטלבוים זצוק"ל

אב"ד דק"ק אוהעל

(בעהמ"ח ס' שו"ת השיב משה וס' תפלה למשה על תהלים)

יצא לאור מחדש בעזה"ת, באותיות מאירות עינים, עם הרבה תיקונים והוספות חשובות כאשר עיניכם תחזינה מישרים.

ע"י נכד הגה"ק המחבר ז"ע

שמואל מייטלבוים

ברוקלין, ניו יורק

שנת תשנ"ח לפ"ק

דפוס ברזלוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

דפוס ברזלוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

דפוס ברזלוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

אשי מקרא וד' הולך לפניכם יומם, דהוא מלך
מלכי המלכים וכמו דמייתי הגמרא מיניה להרב
שמחל על כבודו.

ומיהו לא קשה מידי, דודאי בתירוץ דרבא
מתורץ גם הך, וכבר ידע הגמרא
מתירוץ דרבא. ונמתיק הדברים, דבשלמא מלך
בשר ודם אין המלכות שלו, דאין מלכותו מלכות
עולם, ומאן דפנים בכבוד המלוכה הוא פוגם
בכבוד כל המלכים שהיו ושיהיו, לכך אינו ביד
זה שהוא עתה למחול. אבל השי"ת דמלכותו
מלכות עולם ושלמנות דר ודר, המלכות שלו
הוא כאמרנו כי המלכות שלך הוא, לכך יכול
למחול. ועיין במסכת סנהדרין (דף י"ט ע"א)
בתוספת ד"ה ינאי המלך עמוד על רגליך כו',
עיי"ש ודו"ק.

ודיינו דנסמך דאמרינן אבינו מלכנו הטאנו
לפניך, וכוונתינו בהודווי לבקש מחילה,
והנה אם קראנו לו ית' מלכינו איך ימחול, והלא
מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, לכך
נסמך לו אבינו מלכינו אין לנו מלך אלא [אתה]
לעולם ולעולמי עולמים, לכך תוכל למחול כנ"ל.
והיינו גם כן מעולם ועד עולם אתה אל, לכך
תשב אנוש כי תוכל למחול, וגם זה נכון בס"ד.

ועיין במ"ש זקני מהרש"א בחידושי אגדות
שם בקדושין, ולדבריו יתפרש אין לנו
מלך כו', כי לא קבלת מזולתך שנייחם המלוכה
אל זה שקבלת ממנו, ויש לצרף דברי עם דברי
זקני, ודו"ק.

והנה מורי ורבותי, העיקר תשובה בלב
→ החרטה והעזיבת החטא שיעיד עלינו
באמת מי שאמר והיה העולם שלא נשוב עוד
כל אחד למעשיו הרעים הידועים לו. והנה
תשובת הרבים אין לשער ולהעריך, שכל מה
שיוכל היחיד לתקן בעידן עידנים וזמן זמנים

קדוש וגורא מלך מלכי המלכים הקב"ה לעיניו,
ובטובתיו וחיינו שנתן לו, איך יתכן פיוס ומחילה.
רק יסוד הכל הוא רחמיו, כי לא יחפוץ בהשחתת
עולם, ואם זה רק מפני רחמיו וחסדיו, איך יתכן
ליתן גבול לומר דעל ידי דכ"א כלו רחמיו וחסדיו,
הלא השי"ת אין לו סוף ואין בו נוסף על מהותו.

וזה אומרו מעולם ועד עולם אתה אל תשב
אנוש עד דכ"א, ר"ל הואיל ומעולם עד
עולם אתה אל ואין לך סוף, לכך אף שהדעת
נותן כי רק עד דכ"א תשב אנוש, ולא עד בכלל
כמ"ש כיון שכל הג' נפשות נשקעו בטומאה
נכרת לגמרי מן הקדושה, מכל מקום כיון שאין
לך סוף וגבול, גם לרחמיך אין סוף וגבול, לכך
ותאמר שובו בני אדם כי לא כלו רחמיו וחסדיו,
כנ"ל נכון בס"ד. והיינו ממש כדברי מהר"ם כי
אין דבר שעומד בפני התשובה כנ"ל.

כאופן אחר נראה לבאר הסמיכות מעולם
ועד עולם אתה אל תשב אנוש עד
דכ"א. על פי שנראה לבאר מאמרינו אבינו
מלכנו הטאנו לפניך, אבינו מלכנו אין לנו מלך
אלא אתה. דמה ענין זה לזה, דאחר הטאנו היה
נכון להסמיך בקשת המחילה.

והנ"ל, דהנה מקשין איך יתכן תשובה ופיוס
ומחילה, הלא המלך שמחל על כבודו
אין כבודו מחול, על אחת כמה וכמה מלך
מלכי המלכים הקב"ה, עד כאן קושיתם. והנה
במסכת קדושין (דף ל"ב ע"א) איתא ורב יוסף
אמר אפילו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול,
שנאמר (בשלח י' כא) וחי' הולך לפניכם יומם.
אמר רבא הכי השתא, התם הקב"ה עלמא
דיליה הוא ותורה דיליה הוא, מחיל יקריה כו',
עיי"ש. ושם ע"כ איתא אמר ר' אשי אפילו
למאן דאמר כו', מלך שמחל על כבודו אין
כבודו מחול כו', עיי"ש. ולכאורה קשה על רב

טור
 אזרח חיים

עם כל המפרשים אשר נדפסו מקדם
 ומפרשים חדשים מכתבי יד
 סודר ונדפס מחדש ברוב פאר והדר

מונה ומתוקן
 ונוספו בו רבבות ציוני מראי מקומות חדשים
 ועוד הוספות ומעלות רבות

הוצאת
 מוסדות שירת דבורה
 מכון ירושלים
 תשנ"ג

מכון
 שירת
 דבורה

28

מלאכול פירי כל עיקר חוץ לסוכה אף עראי ואם כן כל שכן עראי דפת וזרור הוא דכיון שהומרה בעלמא הוא ולא מדינא לא היה מברך עליה לישב בסוכה: ומ"ש וה"ד פרוץ היה אומר דפירי לא צריכי סוכה וכו'. לא קאי אהר"מ לאפלוגי עליה כמה שהחמיר בפירי דהא פשיטא דאף ה"ר מאיר מודה דפירי לא צעי סוכה מדינא כדאסיק בפרק בתרא דיומא אלא שהחמיר על עצמו כרצו גמליאל וכדפי' ואף ה"ר פרוץ ודאי מודה שיכול כל אדם להחמיר ולית ציה משום יוהרא כדאוקמינן למתניתין נחמירי מתחמיר וכו' אלא ארבעין קאי שכתב תחלה המסקנא על פי דין התלמוד דאובלין אכילת עראי חוץ לסוכה דהיינו כבינה מפת שזיה הכל מודים ומשמע מינה דדוקא צפה ניתן שיעור לאכילה אבל שאר כל הדברים חוץ מפת לא ניתן שיעור דהכל חשיב עראי ואובלין ושומין חוץ לסוכה אפילו כשקובע עליהן ואין להחמיר בדבר ועל זה כתב ד' סברות מה"ר מאיר וה"ר פרוץ והרמב"ם והרא"ש ה"ר מאיר היה מחמיר אפילו בפירות שלא לאכלן כל עיקר

בפירות שלא לאכלן חוץ לסוכה. וה"ר פרוץ היה אומר דפירות לא צריכי סוכה אבל שאר דברים כגון בשר וגבינה וכיוצא בהן צריכין. והרמב"ם ז"ל כתב מותר לשותות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה והמחמיר שלא ישתה אפילו מים חוץ לסוכה תבא עליו ברכה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דאפילו אם תמצא לומר דפירי וגבינה בעי סוכה היינו דוקא מי שקובע עליהן. אבל מי שאוכלם דרך עראי ודאי אין צריכין סוכה.

(ג) ושתיית יין נמי עראי היא. ומיהו (ס"א ומים) ז' כיון שאין דרך לקבוע עליהן

חוץ לסוכה אפילו עראי וכל שכן עראי דפת וכדפי' דאינו אלא חומרה בעלמא ולא היה מברך לישב בסוכה כי אם קבע דפת וה"ר פרוץ היה מחלק ואומר דפירות דוקא לא צעי סוכה מדינא כדאסיקנא בפרק בתרא דיומא אבל בשר וגבינה וכו' אלא כדפי' דכיון דפירות קובע עליהן כמו באכילת קבע דפת וטעמו משום דלמרינן בפרק הישן אם השלים צמיני חגיגתא ילא שזיה בשר וגבינה וכיוצא בו ומדמהניא ציה השלמה ש"מ דצעי סוכה וחייב לברך לישב בסוכה כשקובע עליהן והרמב"ם כתב דמותר לשחות מים וכו' כלומר ה"ר מאיר לא החמיר אלא בפירות משום דליכא לישנא דפירי צעי סוכה אבל צמיס דליכא למאן דלמיר דצעי סוכה לא החמיר אבל הרמב"ם כתב להחמיר צמיס תבא עליו ברכה וטעמו משום דמשמע ליה דמה ששינו שהחמיר רצו גמליאל צמיס כותבות ודלי של מים לאו משום שהביאו לו שמי כותבות עם המים החמיר דאף צמיס לברך לא היה מחמיר וה"ר מאיר מפרש שלא היה מחמיר אלא משום שמי כותבות משום דליכא למאן דלמיר דפירי צעי סוכה אבל משום מים לברך לא היה מחמיר וציההות אשירי"י (פ"ב סי' יד) כתוב דכדברי הרמב"ם להחמיר צמיס ופשיטא דאין לברך עליהן לישב בסוכה והרא"ש כתב דאפילו אה"ל דפירי וכו' כוונתו לומר דהרא"ש חולק אמהר"ם שהחמיר בפירי כהוא לישנא דפירי צעי סוכה והחמיר אף בעראי דפירי כדפי' והרא"ש סברא ליה דאפילו להאי לישנא דפירי צעי סוכה היינו דוקא כשקובע עליהן אבל דרך עראי ליכא מאן דלמיר שהרי אף בעראי דפת הכל מודים דלא צעין סוכה כל שכן בעראי דפירי ואם כן אם באנו להחמיר כהוא לישנא אף על גב דלאו דהלכתא הוא אין צריך להחמיר אלא כשקובע עליהן וחולק נמי אה"ר פרוץ דלמיר דגבינה ובשר צעי סוכה מדינא וסברא ליה להרא"ש דכיון דנעל כרחק אין זה אלא כשקובע עליהן אבל בעראי ידדו ודאי דלא צעי סוכה מדינא דלא עדיף מעראי דפת דלא צעי סוכה לצברי הכל אם כן נראה מאחר שאין דרך לקבוע עליהן אפילו הקובע סעודתו עליהן לא חשיב קבע ולא עדיף מעראי דפת שאינה לריכה סוכה ומה שהביא ה"ר פרוץ ראייה מדלמיר אם השלים צמיני חגיגתא ילא סברא ליה להרא"ש דאין פירוש מיני חגיגתא בשר וגבינה וכיוצא בהן כפירוש ה"ר פרוץ אלא פירושו חגגיל העשוי מחמשת המינים וזה שכתב אצל חגגיל העשוי מחמשת המינים הקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה כמו הקובע על הפת ועיין באשירי"י בפרק הישן ובפרק ערבי פסחים (סי' יט) ועיין לעיל בסיומן רצ"א (מג): ומ"ש ושתיית יין נמי עראי הוא. כן כתב הרא"ש (סי' יג) וכן כתוב במדרכי

דרכי משה

(ד) וכן נראה מדברי שבלי הלקט (סי' שדמ) שכתב האגור (ה"ל סוכה סי' תקמ"ח) וזה לשונו וכל שתייה קרויה עראי ומיהו כתב ה"ר אביגדור דשבת ירום טוב דאכילת עראי שלהם הוי קבע אפילו שתייה מקרי קבע הואיל ואדם קובע עצמו על היין עכ"ל משמע דאם קבע עצמו על היין צריך סוכה וכן משמע בהגהות אשר"י בפרק ב' (סי' יג) וזה לשונו ומיהו שתיית יין ודבש ושכר בהדי פירות או בלא פירות

פרישה

המוספות והרא"ש דפסקו כרוב דיומא דסברא ליה דפירי אפילו אכילת קבע דהיינו שהוא יתר מכבינה ואפילו קבע עליהו מכל מקום אין צריכין סוכה ועל זה כתב דהר"מ מרובוטנורג החמיר וכו' אינו רלה לומר חומרה בעלמא ולכתלה דוקא אלא הכי קאמר החמיר לתפוס אוחו לשון שינוא דיומא דמחייב פירי בסוכה לעיקר ואחר כך כתב דרבינו פרוץ כתב דפירי אין צריך סוכה רלה לומר גם רבינו פרוץ סברא ליה כדעת החוספות והרא"ש דהלכתא כרוב דפירי אין צריך סוכה אפילו קבע אף דסברא ליה דרוב דוקא פירי קאמר אבל בשר וגבינה ככל מיני חגיגתא הן וכיון דקיימא לן דמטלים שלם סעודות צמיני חגיגתא שמת מינייה דחשיבי וצריכין סוכה ומסיק דגם הרמב"ם סברא ליה כן דמותר לשחות מים ולא פירות חוץ לסוכה אלא שהחמיר וכתב דהמחמיר אפילו צמיס תבא עליו ברכה וקא משמע לן דכדברי הרמב"ם שמקבל שכן בחומרתו וזהו תבא עליו ברכה מה שאין כן בדברי רבינו פרוץ דכתב דאין צריך סוכה אף כי שמעינן ממתימין דאם ירלה להחמיר ימירי הכי דלא

הגהות והערות

[ז] כן הוא בדפוס ב"י ובדפוס שלפניו איתא דס"ל ונשתבש מדפוסים שהיה כתוב דה"ל והוא ר"ת דהיינו לומר" ויש להעיר ג"כ שבדפוס"ר לא כתוב בהצטוט "ושתיית יין נמי עראי היא וכו'". והגיה כן בחידושי הגהות דפוס דיהנפורט ומפסיים שם וכן הועתק בדרכי משה הארוך לפנינו: [ח] בדפוס פייבי די שאק, ספרד, ובטור הנדפס עם דפוס"ר ב"ח איתא "ומיהו", ובדפוס מנטובה, שלוניקי, ובכתה"י איתא "ומי" ובטור הנדפס עם דפוס"ר ב"י ובדפוסים ישינים איתא "ומים" וכן נראה שהיה כן הגירסא לפני הבית יוסף וכן הוא בשלטי הגיבורים לשון הטור ובאגור איתא לשון הטור ומיהו וכתב בחידושי הגהות דפוס דיהנפורט וזה לשונו מלת "ומים" אין לו מובן ומתנאה כי טעות גדול יש כאן וצריך לומר "ומיהו כיון" וכן הוא בהרא"ש לפנינו עכ"ל ועיין בב"ח: [ט] כן הוא בדפוס"ר ב"י, ובדפוסים ישינים, ובטורים דפוס סלאוויטא ובדפוס שלפנינו הנוסחא כדברי מרן הבית יוסף "ומי" כיון שאין דרך לקבוע עליהן וכו' כ"מ בדרי הרא"ש שם" ונוסחא זאת אינה מהבית יוסף והמדפיסים לקחו זה מהבית והפרישה עייש ועיין בהערות אות ז:

(פי' שמח) וכן נראה ממה שכתב הר"ן (יא. ד"ה אוכלין) וזה לשונו ודלמרינן אוכלין ושוחין עראי חוץ לסוכה הכי קאמר דאם שוחה פעם אחת עם אכילה עראי אינה נחשבת קבע והכי משמע מדלח צעינן בגמרא וכמה שחייט עראי וכן פירש רש"י כדטעים בר צי רב שטועט מלוא פיו ושוחה עכ"ל

אלמא להדיא דכל שחיייה היא עראי: אפילו הקובע סעודתו עליהן לא חשיב קבע דלא עדיף מאכילת עראי דפת שאינה צריכה סוכה. אבל חבשיל העשוי מחמשת המינין הקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה: ה"ן מברכין על הסוכה בכל פעם ופעם שנכנס בה. ואפילו הנכנס בסוכת חבירו לבקרו צריך לברך בכל פעם ופעם

אכילה או שמה פעמים אוכלים אגוזים ושאר פירות וקובעין עלמן לשחיייה ואסור עכ"ל ומימה צעיני וכי אין דרך לקטוע על היין לשחות והלא צפרק כ"ד מצרכין (נרכות מנ): אמרו לא שנו אלא בשבחות וימים טובים שארם קובע סעודתו על היין ואמר עוד שם (מג.) ר' יוחנן דין נמי בשחייט אחד מצרך לכולם דהוי קביעות נהכי ולדין ישיבתינו הוי כהשפיה דייהו ואפשר לומר דהגהות אשיר"י מדבר באלם יחידי הוישב בסוכתו לשחות דסברא דלא חשיב קבע אבל בני חטרה שקבעו יחד לשחות ודאי הוי קבע גמור וצפרק לאותן מדינות שנהגין לשחות יחד בקבע בלי שום אכילה דהוה ליה קבע גמור וצני סוכה ולצרך לישב בסוכה כן נראה לי להלכה אבל למעשה ראוי להחמיר שלא לשחות בקבע אלא חוץ סעודה לאפוקי נפשיה מפלוגתא וכן בקבע דבשר וגבינה וכיוצא בהן: וכתב הבית יוסף ומה שכתב ומיס כיון דאין דרך לקטוע וכו' וכתב מה שכתב נוסחא מועטת מזמנה לו להרב ז"ל דהגירסא הנכונה היא ומיהו כיון וכו' והוא גם כן מדברי הרא"ש וכוונתו כמו שפי' דתחלה כתב דאפילו אם חתמא לומר דפירי וגבינה צעי סוכה כמו שנראה מדברי ה"ר מאיר וה"ר פרץ היינו דוקא מי שקובע עליהם וכו' ואמר כך כתב דעתו ואמר ומיהו כיון וכו' דלא חשיב קבע ואינו צריך סוכה ודלא כה"ר פרץ:

ה מברכין על הסוכה בכ"ז פעם ופעם וכו'. צפרק לולב וערבה אפילונו שמואל ור' יוחנן דשמואל קאמר סוכה יום אחד כלומר שאינו מצרך עליה אלא יום ראשון דכולהו שצעה כחד יומא דמי ור' יוחנן קאמר סוכה שצעה כלומר צריך לצרך עליה בכל יום יום ואסקינא כר' יוחנן: ומ"ש דמברך בכ"ז פעם ופעם. כך כתבו הגאונים לפירוש דברי רבי יוחנן: ומ"ש ואפילו הנכנס בסוכת חבירו לבקרו וכו'. כן כתב הרא"ש בשם רב האי גאון וגם זה בכלל דברי ר' יוחנן:

דרכי טשה

אלא יין בלבד וכגון שלא אכל לחם ולפתן אין לי לברר אם מותר (לאכול) [לשחות] חוץ לסוכה אם לאו דחשבו בעין תדורו אמר רחמנא ואין שחיייה בלא אכילה או שמה לפעמים אוכלין אגוזים או שאר פירות וקובעים עצמן על השחיייה ואסור עכ"ל אור זרוע (הל' סוכה סוף סי' שא) משמע גם כן דאי קבע עצמו על השחיייה חייב בסוכה מיהו נראה לענין דינא דהמיקל בשחיייה לא הפסיד דהרי הרמב"ם והרא"ש וה"ר פרץ כולוהו סבירא להו דלפירות לא בעי סוכה ומשמע אפילו קבע

פרישה

לא שחאו דרך קביעות מקום ליכא מאן דמלריך סוכה כדן פירות ומה דהוה דוקא בשלח עשה עליהן קביעות אבל לענין אם קבע עליהן כה י"ש חילוק דאם קבע על פירות סכרל ליה להר"מ מרוזנטורג דלריך סוכה ולרבינו פרץ אין לריך סוכה ואם קבע על גבינה ובשר לרבינו פרץ צריך ולרא"ש אפילו כה אינו צריך ואם קבע על יין מזה לא מיירי ונסתפקו בו הגהות אשיר"י: ואחר כך כתב רבינו ומיהו כיון שאין דרך וכו' ובקלמא נוסחאות ומיס כיון וכו' אבל טעות סופר הוא וצריך להגיה ומיהו כיון שאין וכו' ורלה לומר כך הוא הדיון לסגרת מהר"ם מרוזנטורג וה"ר פרץ מיהו לדידי נראה דפירי ובשר וגבינה אפילו קבע עליהו קביעות מקום והן יתר מכפינה אפילו הכי אין לריך סוכה דכיון שאין דרך לקטוע עליהו סעודתו בטלה

הגהות והערות

טז כן כתב הר"ן יא ע"א ד"ה מעשה, וכפי הנראה הוא פירוש על הגמרא שם "ולית ביה משום יוהרא" וכמו שכתב בשו"ת מהר"ם פארווא סימן טז ד"ה מעלתא כתב דטעמא דכל הפטור מדבר ועושהו דנקרא הדיוט משום דמחיו כיוהרא ושהוא כהן דלא כל הרוצה ליטול את השם יטול עיי"ש, מובא בגליוני הש"ס לר' יוסף ענגיל סוכה כח ע"ב ד"ה ירדו גשמים עיי"ש, ועיין מהר"ן חיות סוכה כו ע"ב, ובאיור הלכה סעיף ז ד"ה וכל: ין בדפוס מנטוכה שלוניקי הגירסא מברכין על הסוכה בכל פעם בסוכה ואפילו הנכנס בסוכה

ומה שכתב אב"ד תבשיל העשוי מחמשת המינים וקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה. נראה לדלגליל קאי שכתב דפירי משמע דלא צעי סוכה ויש אומרים דצעי סוכה אם קבע עליהם וקאמר דהאי פלוגתא ליחא אלא צפירי או נבשר וגבינה אבל נמיני תרגימא דהיינו

תבשיל העשוי מחמשת המינים לדברי הכל אם קבע עליו חשיב קבע ולריך סוכה וכדמשמע בגמרא (סג) דמיני תרגימא צעי סוכה וצחוספתא (נרכות פ"ד ה"ד) משמע דמיני תרגימא היינו תבשיל העשוי מחמשת המינים והר"ף לא כתב הא דלמרינן התם דפירי לא צעו סוכה וכתב הר"ן (יא):

דטור ראשון) דמשמע דספירא ליה דליתיה להווא פירוקא אבל הרמב"ם כתב צפרק ו' (ה"ו) מותר לשחות מיס ולאכול פירות חוץ לסוכה ומי ישתמיר על עצמו ולא ישהה חוץ לסוכה אפילו מיס הרי זה משוכח ועעמו מדתנן צפרק הישן (טו): מעשה שהביאו לרבן יוחנן צן זכאי לטעום מן התבשיל ולרבן גמליאל שחי כותבות ודלי של מיס ואמרו העלוס לסוכה ומפרש בגמרא (סג) דהכי קתני אם רלה להחמיר על עצמו רשאי כלומר דלא חשיב כמי שאינו מצווה בדבר ועושהו שנקרא הדיוט (ירושלמי נרכות פ"ב סוף ה"ט, שנה פ"א ה"ב) טן ותנן מו החס וכשנתנו לרבי דדוק אוכל פחות מכפינה אכלו חוץ לסוכה וכתב הר"ן (יא. ד"ה מעשה) דקתני הא דרבי דדוק לומר שאם רלה תלמיד חכם שלא להחמיר על עצמו צרך רשאי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות:

ה מברכין על הסוכה בכ"ז פעם ופעם שנכנס בה. צפרק לולב וערבה (מה:): אפילונו אמוראי דרב יהודה אמר שמואל סוכה יום אחד כלומר אינו מצרך עליה אלא יום אחד וכיון דלא מפסקי לילות מימים כולוהו שצעה כחד יומא דמו ורבה בר צר חנה אמר רבי יוחנן סוכה שצעה כלומר צריך לצרך עליה בכל יום יום ואסקינא כרבי יוחנן דכולוהו אמוראי קיימי כותביה וכתבו החוספות (ד"ה אחד) דכל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה וישן ואפילו עשרים פעמים ביום מצרך על כל אחת ואחת מידי דהוי אמתילין דמצרך עליהן כל זמן שמניחן (סוכה מו.) וכן כתב הר"ף (כג.) והרא"ש (פ"ד סי' ג) ז"ל וכן כתב הרמב"ם צפרק ו' (ה"ב) וכתב הרב המגיד ראיתי כתוב יאן דדוקא כשילא יליאה גמורה לעשות עניינו ושלח לחזור לאלתר אבל אם לא ילא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לשעתו לא הויא יליאה לחייבו צרכה כשיחזור ודבר נכון הוא: ומ"ש שאפילו הנכנס לפנות חבירו לבקרו צריך לברך בכ"ז פעם. כן כתב

עליהו דהרי אף מהר"ם שהחמיר באכילת פירות כתב הרא"ש עליו דאין להחמיר אלא באכילת קבע מכלל דלמאן דמיקל אפילו באכילת קבע אין צריך סוכה אם כן הוא הדין גבי שחייט יין וכבר נתבאר לעיל סימן קע"ד (קנה). דבזמן הזה לא מיקרי קביעותינו על היין קביעות ושחייט יין פטורה מן הסוכה אפילו קבועים ואם כן הוי דינו כשאר פירות מכל מקום טוב להחמיר שהרי כתב הרמב"ם המחמיר חבא עליו ברכה: ל

חבירו לבקרו צריך לברך בכל פעם ופעם כן כתבו הגאונים ואף על פי שבירך עליה ביום הראשון חזורי ומברכין עליה. ובדפוס פייבי די שאקו ספרד הגירסא מברכין על הסוכה בכל פעם אף על פי שבירך עליה ביום הראשון חזורין ומברכין עליה על כן כתבו הגאונים ז"ל שצריך לברך עליה בכל פעם שנכנס בה ואפילו הנכנס בסוכת חבירו לבקרו צריך לברך בכל פעם ופעם: יאן כן הוא בדפוס כ"י וכן הוא במגיד משנה ובדפוסים המאוחרים איתא "בתוס"

והוא ט"ס:

בעזר ש"ת

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים

ספר

ברך משה

על המועדים

ימים נוראים

אלה הדברים, מעולפות ספירים, כאור החמה מזהירים,
דרושים ומאמרים, מפנינים יקרים, תוכחת מוסרים, רשפי אש בוערים,
על מועדי השנה מסודרים, אשר שמוענו בסוד ישרים

מאת כ"ק אדמו"ר הגאון הקדוש עטרת תפארת ישראל
מרן מושה טייטלבוים זצוקלה"ה

אבדק"ק סאטמאר יצ"ו

יצא לאור

על ידי בני המחבר זצ"ל
ימי הרחמים והסליחות
תשס"ו לפ"ק

31

ח

במדרש רבה (ב"ר פכ"ג סי"ג) וילא קין מלפני ה', פגע צו אדם הראשון, אמר לו מה נעשה צדיק, אמר לו עשיתי תשובה ונחפשרתי, אמר כל כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת. וכבר פירשנוהו למעלה, ועוד לאלוה מילין.

בבב"ס' שבת (דף קיח:) אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, שנאמר (ישעיה נו ב) אשרי אנוש יעשה זאת וגו' שומר שבת מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחול לו. והקשה העורי זהב (א"ח ריש סימן רמ"ג) איכא למידק, חי לא עשה תשובה שבת מאי מהני, ואי עשה תשובה שבת למה לי.

איתא בבב"ס' יומא (דף פו:) תשובה → מאהבה זדונות נעשות לו כזכיות, ותשובה מיראה זדונות נעשות לו כשגגות, וכתב על זה א"י זללה"ה בישמח משה (פ' האזינו) דרבים העושים תשובה, אל כביר לא ימאס, ואפילו עושין תשובה מיראה גם כן נעשות להם כזכיות. ויש להתבונן בטעמן של דברים מדוע יש זכח תשובת הרבים לעשות זדונות לזכיות אף בתשובה מיראה כמו בתשובה מאהבה.

ונראה בשנקדים דברי א"י זללה"ה בייטב לב (פ' ראה) במהות ההפרש שבין העובד מיראה להעובד מאהבה, כי העובד מאהבה יקום על מעמדו בעבודת ה' ולא יפול ממנו, ושפת אמת חכון לעד, אבל העובד מיראה אינו במעמד אחד, כי אם פעם ילא כצדק חלו ופעם יפול הנופל ממנו, ועוד שהעובד מכח שכר ועושה אינו מוריסה

כבודו אין כבודו מחול, על אחת כמה וכמה מלך מלכי המלכים הקב"ה, אמנם מלינו במס' קידושין (דף לב.) קודשא בריך הוא כולי עלמא דיליה הוא ומלי מחיל ליקריה, עיי"ש. והענין דמלך צער ודס אין המלכות שלו ואין מלכותו מלכות עולם, ומאן דפגיס בכבוד המלוכה, פוגם בכבוד כל המלכים שהיו ושיהיו, ולכך אין צידו למחול, אבל השי"ת מלכותו מלכות עולם, והמלכות שלו הוא, לכך יכול למחול. והיינו דנסמך אצינו מלכינו חטאנו לפניך, וכוונתנו בהווידוי לבקש מחילה, והנה אם קראנו לו יתצרך מלכנו איך ימחול, והלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, לכך נסמך לו אצינו מלכינו אין לנו מלך אלא אתה, וכיון דלכדו ימלוך נורא, ומלכותו מלכות עולם, לכך יוכל למחול, עכ"ד.

והנה מלינו במדרש (ב"ר פי"א ס"ה) שאל עורוסרופוס הרשע את רבי עקיבא, אם הקב"ה שומר שבת, האין מוריד גשמים בשבת ומוציא מרשות לרשות, אמר לו כל העולם כולו שלו ואין רשות אחרת עמו, ואין כאן הוצאה מרשות לרשות, עיי"ש.

ולפי זה יתבאר דברי המדרש, וילא קין מלפני ה', פגע צו אדם הראשון, אמר לו מה נעשה צדיק, אמר לו עשיתי תשובה ונחפשרתי, ולכאורה קשה האין מהני תשובה והלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ולריך לומר דשאני קודשא בריך הוא דכולי עלמא דיליה, והוא אחד ואין שני, והמלכות שלו הוא, ומשום הכי מלי מחיל ליה ליקריה, וכיון שכן שוב לא קשה האין מוריד גשמים בשבת ומוציא מרשות לרשות, דכולי עלמא דיליה ואין רשות אחרת עמו, ולכן מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת.

דכא דאמרינן דתשובה מיראה הוא עבודת ארעי וזדונות נעשות כשגגות, היינו דווקא בחול, אבל בשבת קודש אפילו תשובה מיראה תשובה כקבע, כי קדושת השבת משפיע עליו שחיה עבודתו ותשובתו קיימת ועומדת לעד מבלי שיפול ממעמדו במשך הימים, ובהיות כן יתכן לומר שהעושה תשובה מיראה צלירוף שמירת שבת כהלכתו זדונות נעשות לו כזכויות כמו בתשובה מאהבה.

ובזה מבואר מאמר הגמרא, כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, וקשה אי לא עשה תשובה שבת מאי מהני, ואי עשה תשובה שבת למה לי, אך לדרכינו וודאי מיירי כשעשה תשובה, אלא שעשה תשובה מיראה, ומשמיענו בזה דכיון שעשה תשובה צלירוף שמירת שבת כהלכתו, מוחלין לו על עוונותיו לגמרי, מבלי שישאר מהם אפילו שגגות, כי גדולה קדושת השבת שבכוחה נחשב אף תשובה מיראה כעבודה של קבע, וזדונות נעשות לו כזכויות.

וזהו גם כן כוונת המדרש, וילא קין מלפני ה', פגע בו אדם הראשון, אמר לו מה נעשה בדיןך, אמר לו עשיתי תשובה ונחפשתיו, היינו שעשה תשובה מיראה, ולא נמחלו לו עוונותיו לגמרי, אלא נתפשר שיהיו נעשות מזדונות שגגות, מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת, כדי ללמדו ולהדריכו שיש בכוחו לעשות גם בתשובה מיראה מזדונות זכויות, והוא צלירוף קדושת השבת שכוחה גדול להשיב גם עבודת ארעי לעבודת קבע.

והנה כתב הב"ח (או"ח סימן תרל"ט) אהא דאמרינן דכל שתיב היא עראי, ומותר לשחות חוץ לסוכה, דזהו באדם יחידי היושב בסוכתו לשחות, דסברא הוא דלא חשיב קבע,

לבניו אחריו, כי עבודה שהיא הכרחית ואיננה רלווית לא יורק מכלי אל כלו, מה שאין כן העובד מאהבת ה', האב זוכה לבניו ולדורותיו אחריו ברית עולם. ובה מפרש מאמר הכתוב, לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היו"ם דייקא, אבל למחר איננו במקומו כי אינו מתקיים, איש כל הישר בעיניו דייקא, להנחת עלמנו בשכר ועונש, והמופת לזה כי לא באחס עד עתה אל המנוחה, לנוח מאויב הפנימי הילר הרע, ואל הנחלה, להנחיל לבניכם אחרים, עכ"ל ק.

ועל פי דברי קדשו יתכן לומר צעם הדבר דתשובה מיראה זדונות נעשות כשגגות ובתשובה מאהבה זדונות נעשות כזכויות, כי עיקר התשובה שהיא תשובה ומקובלת ומרולה לפני רבון כל העולמים הוא דווקא תשובת קבע ולא תשובת ארעי, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בלשונו הזהב (הלכות תשובה פ"ב ה"ב) ומה היא התשובה, שיעזוב החטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם. ואשר על כן תשובה מיראה שהיא עבודת ארעי, ולפעמים יפול הנופל ממנו, אין בכוחה לפעול מחילת עוונות גמורה, ולכן זדונות נעשות כשגגות, אבל תשובה מאהבה שהיא עבודת קבע ועומדת לעד, היא עבודה אמיתית ותשובה הרלוויה לפני השי"ת, ולכן יש בכוחה לכפר החטאים ולמחותם לגמרי ולעשות מזדונות זכויות.

אמנם מלינו בגמרא (פסחים קה.) אהא דקיי"ל אכילת עראי פעורה מן המעשר, דזהו דווקא בחול, אבל שבת קובעת למעשר, ובשבת אפילו אכילת ארעי תשובה כקבע. וכן מלינו בדרכי משה (או"ח סימן תרל"ט סק"ד) לענין סוכה, דאף על פי שאכילת ארעי פעורה מן הסוכה, מכל מקום בשבת ויום טוב אף אכילת ארעי תשובה קבע וחייבת בסוכה. ולפי זה יש לחדש ולומר

33

ויתבאר בהקדם דברי מרן החתם סופר ז"ל (פי' וירא עמוד עג) בפסוק הנה ילדה מלכה גם היא צנים לנחור אחיק, דע כי הרן היה לדיק גדול, אלא שלא היה כאברהם, ומסר נפשו על מנת שיעשה לו נס ולא נעשה לו נס, אבל על כל פנים נשרף על קדושת השי"ת, כמו שכתב רש"י בפסוק (בראשית יא כח) וימת הרן. והנה כל זרע ישראל הנקבות ילאו מהרן והזכרים מאברהם, כי הרן הוא אבי יסכה שרה אשת אברהם, וגם אבי מלכה אם בתואל אבי רבקה אשת יצחק, וכן רחל ולאה נשי יעקב היו בנות לזן בן בתואל, נמלא שכל זרע ישראל ילאו מהרן, וכן לוט בן הרן הוליד עמון ומואב שהולידו רות ונעמה שתי פרידות טובות שמהם ילא משיח בן דוד שיבוא במהרה צימיו. ולכן מלכה יסכה לוט הרן ראשי תיבות מילה, ואם תלרף עמהם אברהם, יהיה ראשי תיבות אלהים, עכל"ק.

והגה סיוס דברי החתם סופר לריבין תלמוד, מה ענין ראשי תיבות מילה וראשי תיבות אלהים לחוכן דבריו בענינו של הרן, ובהגהות שער יוסף כתב דלולי כוון החתם סופר למאי דאיתא במס' גיטין (דף נ:): כי עליך הורגנו כל היום, זו מילה שניתנה בשמיני, ופרש"י דזימנין דמייית, חו היתה מדריגתו של הרן שמסר נפשו על מנת שיעשה לו נס כמו במלות מילה שרובן ניולין מן הסכנה. אך אכתי לריך ביאור מה שכתב החתם סופר שאם תלרף עמהם אברהם יהיה ראשי תיבות אלהים.

והגרא"ה בכוונת הדברים, כי הנה אברהם אבינו עליו השלום בשעה שהושלך לכבשן האש היתה כל מאווי וכוונתו לשם שמים, למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו, ומסר נפשו לה' בכוונה שלימה מצלי שתעלה על דעתו

אבל בני חצורה שקבעו יחד לשחות ודאי הוה קבע גמור, עיי"ש. ולפי זה נמלינו למדין כי אף מעשה כזה הנחשב כדבר ארעי, אם נעשה ברבים על ידי בני חצורה נחשבת כקבע, ולפי זה מלאנו טעם הגון על מה שחידש זישמח משה שתשובת הרבים אף אם הוא תשובה מיראה זדונות נעשות כזכויות, דכיון שעושין תשובה ברבים נחשב אף תשובה מיראה כעבודת קבע, דכח הרבים משפיע על העבודה שחא קיימת ועומדת לעד, ולכן אפילו תשובה מיראה זדונות נעשות כזכויות, דעבודת הרבים מחשיבו לעבודת קבע כמו תשובה מאהבה.

L

מ

שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו. וכבר דקדקו המפרשים צביאור דברי הנביא וקישור הענינים במקראי קודש אלו.

ב) מנהג ישראל לקרוא שבת זו שבת תשובה, וכתב א"י זללה"ה זישמח משה (פי' נצים) דאף שבפשות נקרא קן על שם ההפטורה שמפטירין בענינו של תשובה, מכל מקום אכתי טעם יש בזה, כי שם שמות בארץ.

ונראה בהקדם לבאר מאמר הגמרא (ראש השנה עז.) אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עלמכם לפני. ויש לדקדק על הלשון עקידת יצחק ב"ן אברהם, וכי עד השתא לא ידעינן דיצחק הוא בנו של אברהם.